

DZIENNIK URZĘDOWY WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Katowice, dnia 13 stycznia 2020 r.

Poz. 351

UCHWAŁA NR XVIII/111/2019 RADY GMINY LUBOMIA

z dnia 20 grudnia 2019 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lubomia na lata 2018-2021

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1875, 2232, z 2018 r. poz. 130) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187, 1086, 1595, z 2018 r. poz. 10), po uzyskaniu pozytywnej opinii Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków nr K-NR.5120.7.2018.MŁ z dnia 06.12.2018 r. Rada Gminy Lubomia uchwala co następuje:

Rada Gminy Lubomia u c h w a l a, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lubomia na lata 2018-2021 (GPOnZ) w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Lubomia.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

Przewodniczący Rady Gminy Lubomia

Andrzej Godoj

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY LUBOMIA NA LATA 2018– 2021

**Lubomia
2018 r.**

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	4
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.....	5
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	13
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym	13
4.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020.....	14
4.1.2 Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.....	14
4.1.3 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 -2017.....	15
4.1.4 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	16
4.1.5 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030	16
4.1.6 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo.....	17
4.1.7 Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020	18
4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	19
4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Śląskiego na lata 2018-2021	19
4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego "Śląskie 2020+"	19
4.2.3 Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+	20
4.2.4 Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2020.....	20
4.2.5 Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego 2014-2020.....	20
4.2.6 Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wodzisławskiego na lata 2015-2018.....	21
4.2.7 Strategia Rozwoju Powiatu Wodzisławskiego na lata 2015-2025	22
4.2.8 Program współpracy Powiatu Wodzisławskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na 2018 r.	22
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	23
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	23
5.1.1 Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Lubomia na lata 2016-2022.....	23
5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lubomia	24
5.1.4 Miejskowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lubomia	25
5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	30
5.2.1 Rys historyczny.....	30
5.2.2 Krajobraz kulturowy	33
5.2.3 Zabytki ruchome	41
5.2.4 Zabytki archeologiczne.....	41
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	43
5.3.1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków.....	43
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	44
5.5 Dziedzictwo niematerialne.....	56
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	57
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	59

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	63
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	63
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	64
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	73

1. WSTĘP

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzić powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Przedmiotem programu opieki nad zabytkami jest dziedzictwo kulturowe znajdujące się w granicach administracyjnych gminy Lubomia. Są to pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz miejski i wiejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców, zdefiniowane poprzez wpis do rejestru zabytków i w formie gminnej ewidencji zabytków.

Program wskazuje działania służące poprawie stanu zabytków ich adaptacji i rewaloryzacji oraz zwiększenia do nich dostępności mieszkańców i turystów. Podmiotem programu jest społeczność lokalna. Program adresowany jest do mieszkańców gminy, w tym do właścicieli zabytków, władz samorządu terytorialnego, miejscowych organizacji i osób zainteresowanych dziedzictwem kulturowym, mogących w praktyce zastosować się do nakreślonych postulatów i możliwości działań. Gminny program opieki nad zabytkami opracowywany jest na cztery kolejne lata, tym samym zadania w nim wskazane nie wyczerpują wszystkich zagadnień związanych z problematyką ochrony zabytków w gminie. Część tych rozwiązań będzie wymagała kontynuacji w kolejnej perspektywie.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lubomia na lata 2018-2021 jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie, takich jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego czy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 z dnia 28.11.2017 r.), mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydenta miasta sporządza na okres 4 lat program opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1 cyt. wyżej ustawy).

2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (ust. 3 cyt. wyżej ustawy).

3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym (ust. 4 cyt. wyżej ustawy).

4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 z dnia 28.11.2017 r.).

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.

5. Podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.

7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (*t. j. Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.*) w przepisach:

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

➤ **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. 2017 poz. 2187, z późn. zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3: definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4: "Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska".

Art. 5: "Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury".

Art. 6: "1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania: 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi,
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej".

Art 7: "Formami i sposobami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
 - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa.
- 2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego".

Art. 16: "1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu

kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

1a. Rada gminy ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenie, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia.

2. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.

3. Wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.

4. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.

5. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony.

6. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Art. 17: "1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;

2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;

3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;

4) składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art. 19: 1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20: Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22: "1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

Art. 89: Organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Art. 107a. "1. Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,
- 2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości – podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, którego właściciel lub posiadacz obowiązany był powiadomić.

Art. 107c. "1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, któremu uniemożliwiono lub utrudniono dostęp do zabytku.

- **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. 2018, poz. 994), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1073). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że

w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1202). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. 2018 poz. 799). W odniesieniu do zieleni zabytkowej objętej ochroną prawną Ustawa reguluje zasady wydawania pozwoleń na wycinkę i pielęgnację zieleni, definiuje wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz jego kompetencje w zakresie wydawania pozwoleń na podejmowanie prac polegających na usunięciu drzew lub krzewów z nieruchomości zabytkowej lub jej części będącej wpisaniem do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni.
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. 2018 poz. 142 ze zm.). Reguluje część w/w zasad, oraz definiuje pomniki przyrody, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, określa kompetencje dotyczące pielęgnacji i wycinki drzew i krzewów na terenach objętych ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. 2018 poz. 121, z 2018 poz. 650). Ustawa reguluje zbywanie nieruchomości zabytkowych własności Skarbu Państwa bądź samorządu terytorialnego:
 - art. 13 ust. 4 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków,
 - art. 13 ust. 5 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków).
- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. z 2017 r. poz. 862). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego

organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t. j. Dz. U. 2018 poz. 450). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 720). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiąganie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- 1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
- 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
- 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
- 5) urządzanie wystaw,
- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

- zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
- zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
- sprawowania nadzoru nad muzeum.

- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. 2018 poz. 574). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa

narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t. j. Dz. U. 2018 poz. 217 ze zm.).

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 02.08.2018 r. ws. prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2018 r. poz. 1609);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 26.05.2011 r. ws. prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. nr 113, poz. 661);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. 2017 r. poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. 2017 r. poz. 1674);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. 2014 r. poz. 110);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004 r. nr 30 poz. 259);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 r. nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (Dz. U. 2011 nr 89 poz. 510).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Lubomia jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się Gminny program opieki nad zabytkami połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

4.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013¹ oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020².

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013* (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „*Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020*” (przyjętym w 2005 r.). Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest *Narodowy Program Kultury. Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013*. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

Działania zawarte w priorytecie mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera opis Programu Operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami priorytetu są:

- ✓ poprawa stanu zachowania zabytków,
- ✓ zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego),
- ✓ kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- ✓ zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- ✓ poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- ✓ zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

4.1.2 Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, opracowane zostały przez zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury.

Dokument podkreśla istotną rolę zabytków w procesie kształtowania polityki kulturalnej państwa. Zachowanie, ochrona i konserwacja zabytków jest ważnym zadaniem w interesie publicznym.

Przypomniane zostały podstawowe zasady:

1. Zasady primum non nocere (z łac. - po pierwsze nie szkodzić);
2. Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);

¹Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013, Ministerstwo Kultury.

²Uzupełnienie narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004 – 2020, Ministerstwo Kultury, Warszawa 2005

3. Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji;
4. Zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
5. Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji;
6. Zasady odwracalności metod i materiałów;
7. Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

W dokumencie do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące założenia w zakresie:

- ✓ Uwarunkowań dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami: określenie stanu zabytków: nieruchomych, ruchomych i archeologicznych oraz stanu zabytków techniki, pomników historii i obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Dodatkowo ocena stanu służb związanych z ochroną i opieką nad zabytkami i stan uregulowań finansowych, organizacyjnych i prawnych;
- ✓ Działań o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa; przygotowanie strategii i głównych założeń ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadzenie jej do polityk sektorowych;
- ✓ Systemu finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej;
- ✓ Dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania: co oznacza ujednolicenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych;
- ✓ Kształcenia i edukacji: kształcenie profilaktyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia, edukacja społeczeństwa, edukacja właścicieli i użytkowników;
- ✓ Współpracy międzynarodowej: współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca w obszarze Europy Środkowej.

4.1.3 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 -2017³

Krajowy Program wpisuje się w system dokumentów planistycznych państwa jako instrument wykonawczy dla Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. Jest kluczowym instrumentem planowania strategicznego w dziedzinie ochrony zabytków, który pozwoli na ujednolicenie polityki konserwatorskiej w wymiarze ogólnokrajowym i ułatwi skoordynowanie działań wielu podmiotów skoncentrowanych na zagadnieniach ochrony zabytków: organów konserwatorskich, instytucji kultury oraz osób prywatnych zaangażowanych w społeczną opiekę nad zabytkami. Adresatami Krajowego Programu są organy administracji rządowej, przede wszystkim MKiDN, wojewodowie i wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz podległe im wyspecjalizowane instytucje kultury. Odbiorcami Krajowego Programu są natomiast wszystkie podmioty publiczne i prywatne, zainteresowane zamierzeniami rządu w dziedzinie polityki konserwatorskiej.

Cele i kierunki określone w Krajowym Programie będą realizowane poprzez tworzenie odpowiedniego otoczenia prawnego oraz podejmowanie długofalowych działań. Na szczeblu lokalnym i regionalnym analogiczną rolę pełnią gminne, powiatowe i wojewódzkie programy opieki nad zabytkami. Podstawowe zadania Krajowego Programu to:

³ Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 -2017, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 r.

- określenie głównych problemów ochrony zabytków w Polsce i ocena, jakie są możliwości ich rozwiązania;
- określenie celów polityki rządu z zakresie ochrony zabytków, sposobów jej realizowania oraz podstaw finansowania;
- wskazanie koniecznych zmian w warstwie regulacyjnej, których wprowadzenie umożliwi osiągnięcie zakładanych celów.

Sformułowano także cel główny: Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

4.1.4 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020⁴

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe.

W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego Priorytet 4.1 „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

4.1.5 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030⁵

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

⁴Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r., Warszawa 2013 r.

⁵Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

1. rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;
2. zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
3. zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
4. rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
5. wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
6. ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;
7. dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;
8. kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;
9. zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
10. prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;
11. zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;
12. edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

4.1.6 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo⁶

Strategia Rozwoju Kraju 2020 została uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r. Wskazuje ona strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe.

W Strategii pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego:

Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem,

⁶Strategia Rozwoju Kraju 2020, dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r., Warszawa 2012 r.

Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego.

Drugim ważnym, podkreślonym przez strategię obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania:

Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych,

Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych;

Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych,

Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej - oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy:

Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych,

Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich.

4.1.7 Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020⁷

Ogólne wytyczne do konstruowania programu wojewódzkiego zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013* w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*. Strategia określa spójne działania realizowane w regionach. Celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce, a celami częściowymi są m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków, wzrost efektywności zarządzania sferą kultury itd. Jednym z instrumentów za pomocą których realizowane są wspomniane cele *Strategii jest Narodowy Program Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020*, który za cel strategiczny przyjął intensyfikację i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksową poprawę stanu zabytków nieruchomych.

Cele częściowe programu to:

- ✓ poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- ✓ kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- ✓ zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- ✓ promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,
- ✓ rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- ✓ tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej,
- ✓ zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę.

Cele programu realizowane będą m.in. w ramach następujących priorytetów i działań:

- Priorytet I: Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.
 - ✓ Działanie 1.1. Wzmocnienie ośrodków dokumentacji zabytków oraz budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków.
 - ✓ Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.

⁷Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 –202, Warszawa 2005.

- Priorytet II: Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego.
 - ✓ Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.
 - ✓ Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem i przewozem przez granice.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Śląskiego na lata 2018-2021

Program Opieki nad Zabytkami województwa śląskiego na lata 2018-2021 został przyjęty do realizacji przez Samorząd Województwa Śląskiego Uchwałą Nr V/50/14/2018 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 19 marca 2018 r.

Program jest instrumentem realizacji wojewódzkiej strategii działań wobec zabytków zawartej w dokumentach strategicznych. Określa warunki włączania zabytków w procesy gospodarczego rozwoju województwa przy pomocy zróżnicowanych podmiotów gospodarczych. Program nie obejmuje zakresu działań związanych z ochroną zabytków, wynikających z kompetencji wojewódzkiego konserwatora zabytków, ale jego realizacja będzie wymagała ścisłej współpracy z WKZ. Celem głównym Programu jest poprawa stanu zachowania zabytków oraz włączenie ich w procesy rozwoju gospodarczego i społecznego województwa z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju

W dokumencie sformułowano misję Programu *"Harmonijny krajobraz kulturowy oraz autentyczność materialnego i niematerialnego dziedzictwa jest czynnikiem budowy kapitału społecznego i rozwoju gospodarczego województwa oraz promocji regionu w kraju i na świecie "* której realizacja została wyznaczona przez dwa cele strategiczne programu oraz podporządkowane im cele operacyjne:

Cel strategiczny I – Zachowanie dziedzictwa kulturowego i włączenie go w procesy gospodarcze:

- ✓ Cel operacyjny I.1 – Ustalenie potencjału zasobów zabytkowych województwa,
- ✓ Cel operacyjny I.2 – Budowa systemu zarządzania zabytkami województwa,
- ✓ Cel operacyjny I.3 – Włączenie zabytków w procesy gospodarcze.

Cel strategiczny II – Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu:

- ✓ Cel operacyjny II.1 – Upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami,
- ✓ Cel operacyjny II.2 – Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami

4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego "Śląskie 2020+"

Obecnie obowiązująca *Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego "Śląskie 2020+"* została przyjęta uchwałą nr IV/38/13 przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 1 lipca 2013 r. Strategia określa wizję rozwoju, cele i główne sposoby ich osiągnięcia w kontekście występujących uwarunkowań w perspektywie do 2020 roku. Cele są odzwierciedlone w zdefiniowanych obszarach priorytetowych polityki rozwoju województwa tj. w obszarze: nowoczesnej gospodarki, szans rozwojowych mieszkańców, kształtowania przestrzeni regionu z otoczeniem i partnerstw wewnątrz regionalnych.

Główne cele strategiczne jakie określono to:

CEL I – Województwo śląskie regionem nowoczesnej gospodarki rozwijającej się w oparciu o innowacyjność i kreatywność.

CEL II – Województwo śląskie regionem o wysokiej jakości życia opierającej się na powszechnej dostępności do usług publicznych o wysokim standardzie.

CEL III – Województwo śląskie regionem atrakcyjnym i funkcjonalnej przestrzeni.

CEL IV – Województwo śląskie regionem otwartym będącym istotnym partnerem rozwoju Europy.

4.2.3 Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+

Plan Zagospodarowanie Przestrzennego Województwa Śląskiego został przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego nr V/26/2/2016 z dnia 29 sierpnia 2016 r.

Jest to dokument planowania strategicznego określający działania, za pomocą których samorząd województwa wpływa na rozmieszczenie funkcji terenów w przestrzeni i ich wzajemne powiązanie. Plan uwzględnia założenia polityki przestrzennej państwa i tworzy warunki do realizacji ustaleń strategii rozwoju województwa.

Program opieki nad zabytkami współdziała z Planem przy realizacji celów polityki przestrzennej zapisanych w ustaleniach Planu w zakresie:

Celu I – Dynamizacji i restrukturyzacji przestrzeni województwa;

Celu II – Wzmocnienia funkcji węzłów sieci osadniczej;

Celu III – Ochrony zasobów środowiska, wzmocnienia systemu obszarów chronionych i wielofunkcyjnego rozwoju terenów otwartych.

4.2.4 Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2020

Jest to dokument określający cele strategiczne rozwoju kultury wraz z kierunkami działań. Śląskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego za pomocą Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w woj. śląskim realizuje strategię w zakresie opieki nad zabytkami. W strategii wyznaczono cztery cele strategiczne:

Cel I. Wzrost kompetencji potrzebnych do:

- uczestnictwa w kulturze,
- efektywnego zarządzania kulturą,
- twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej.

Cel II. Wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego – w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego – w roli twórców treści kulturowych).

Cel III. Upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu (materialnego i niematerialnego) oraz jego lepsze wykorzystywanie do celów turystycznych.

Cel IV. Tworzenie lepszych warunków dla rozwoju środowisk twórczych i wykorzystywanie ich kreatywności.

4.2.5 Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego 2014-2020 zatwierdzony został przez Komisję Europejską w dn. 18 kwietnia 2014 r.

W Programie w ramach osi priorytetowej V „Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów” przewidziano działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, w szczególności obiektów wpisanych do rejestru zabytków, na Szlak Zabytków Techniki i „ważnych z punktu widzenia rozwoju regionu”:

Działanie 5.3. Dziedzictwo kulturowe

Cel szczegółowy: Zwiększona atrakcyjność obiektów kulturowych regionu

W ramach typów projektu realizowanych w obrębie działania 5.3 „Dziedzictwo kulturowe” wskazano na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (rejestr zabytków A) z

wyłączeniem cmentarzy, parków i innych form zaprojektowanej zieleni. Drugim typem projektu są prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach na Szlaku Zabytków Techniki, z wyłączeniem zabytków ruchomych i form zaprojektowanej zieleni. W ramach wymienionych typów projektu wsparcie jest udzielane dla obiektów przeznaczonych na cele kulturalne.

W zakresie osi priorytetowej szczególnym wsparciem zostało objęte Miasto Bytom ze względu na „koncentrację negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych” (w ramach obszarów strategicznej interwencji OSI).

4.2.6 Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wodzisławskiego na lata 2015-2018

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wodzisławskiego na lata 2015-2018 został uchwalony Uchwałą Nr XLVIII/468/2014 Rady Powiatu Wodzisławskiego z dnia 30 października 2014 r.

Program jest kontynuacją uchwalonego w roku 2010 „Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Wodzisławskiego na lata 2010-2014”. Dokument dość szczegółowo charakteryzuje dziedzictwo kulturowe powiatu z jednoczesnym podziałem na poszczególne gminy oraz najważniejsze obiekty w ich obrębie.

W Programie sformułowano następujące cele i kierunki działań do realizacji w kolejnych czterech latach obowiązywania programu:

Priorytet I. Aktywne kształtowanie krajobrazu kulturowego ziemi wodzisławskiej.

- ✓ Kierunek działania I. Zahamowanie procesu degradacji zabytków poprzez ich renowację, konserwację i adaptację, a także ochronę i rewitalizację układów urbanistycznych i krajobrazu;
- ✓ Kierunek działania II. Wpieranie badań i studiów zagospodarowania przestrzennego z uwzględnieniem dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego jako dominant krajobrazu;
- ✓ Kierunek działania III. Inwentaryzacja potencjalnych obiektów zabytkowych;
- ✓ Kierunek działania IV. Rozszerzanie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego ziemi wodzisławskiej;
- ✓ Kierunek działania V. Współpraca z innymi podmiotami w zakresie opieki nad zabytkami.

Priorytet II. Promocja i edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego.

- ✓ Kierunek działania I. Wzmocnienie edukacji regionalnej;
- ✓ Kierunek działania II. Popularyzacja i promocja zabytków i wiedzy o nich.

Priorytet III. Nowoczesne zarządzanie dziedzictwem kulturowym.

- ✓ Kierunek działania I. Integracja działań społecznych i gospodarczych na rzecz opieki nad zabytkami;
- ✓ Kierunek działania II. Wykorzystanie obiektów dziedzictwa kulturowego w rozwoju turystyki;
- ✓ Kierunek działania III. Marketing produktów turystycznych;
- ✓ Kierunek działania IV. Promowanie przykładów tzw. „dobrych praktyk” w zarządzaniu zabytkami;
- ✓ Kierunek działania V. Rozwój turystyki kulturowej i tworzenie jej produktów.

4.2.7 Strategia Rozwoju Powiatu Wodzisławskiego na lata 2015-2025

Strategia Rozwoju powiatu Wodzisławskiego na lata 2015-2015 została uchwalona Uchwałą Nr VII/87/2015 przez Radę Powiatu Wodzisławskiego z dnia 28 maja 2015 r.

Strategia ukierunkowuje długookresowo rozwój powiatu wodzisławskiego poprzez ustalenie wizji rozwoju, wybór priorytetów, celów strategicznych oraz koncentrację działań i zasobów. Ustanawia jednocześnie podstawy dla podejmowania kluczowych decyzji w przyszłości, tworzenia planów szczegółowych i kreowania projektów o zasadniczym wpływie na rozwój lokalny.

W dokumencie zaproponowano 4 cele strategiczne:

C1. Rozwój potencjału gospodarczego powiatu.

C2. Wysoka atrakcyjność zamieszkania w powiecie.

C3. Rozwój infrastruktury funkcjonalnej i efektywności świadczonych usług.

C4. Integracja wewnętrzna powiatu i rozwój partnerskiej współpracy.

Cel operacyjny 2.4 dotyczy m.in. ochrony dziedzictwa kulturowego. Planowane przedsięwzięcia to:

2.4.1. rozbudowa ścieżek rowerowych oraz miejsc uprawiania aktywnych form spędzania czasu wolnego,

2.4.2. rozwój infrastruktury okołoturystycznej wykorzystującej walory przyrodniczo-kulturowe powiatu,

2.4.3. organizacji i promocji powiatowych wydarzeń o charakterze sportowym, turystycznym, rekreacyjnym i kulturalnym,

2.4.4. ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym ochrony zabytków,

2.4.5. wspierania lub powierzania realizacji zadań publicznych z zakresu sportu, turystyki, rekreacji i kultury podmiotom działającym w sferze pożytku publicznego.

4.2.8 Program współpracy Powiatu Wodzisławskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na 2018 r.

Program uchwalony został Uchwałą Nr XXXIV/413/2017 Rady Powiatu Wodzisławskiego z dnia 30 listopada 2018 r.

Adresatami *Programu* są organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, które chcą działać na rzecz realizacji zadań publicznych Powiatu Wodzisławskiego.

Celem *Programu* jest rozwijanie i podnoszenie jakości współpracy, prowadzenie jasnych i czytelnych rozwiązań włączających organizacje pozarządowe w system demokracji lokalnej, określenie form, zasad i zakresu współpracy Powiatu z organizacjami pozarządowymi.

Ustalono następujące priorytetowe zadania publiczne w zakresie kultury, ochrony dóbr kultury i tradycji:

1. organizowanie plenerowych imprez kulturowych o charakterze ponadgminnym mających istotne znaczenie dla kultury powiatu wodzisławskiego,

2. edukacja kulturalna i wychowanie przez sztukę dzieci i młodzieży powiatu wodzisławskiego,

3. organizacja na terenie powiatu wydarzeń kulturalnych w szczególności: festiwali, koncertów, konkursów, przeglądów, spektakli, występów artystycznych,

4. promowanie tradycji kulturalno-społecznych i twórczości ludowej Powiatu,

5. wydawanie niekomercyjnych publikacji w postaci drukowanej lub z zastosowaniem innych technik zapisu obrazu i dźwięku służących upowszechnianiu historii, tradycji i kultury powiatu wodzisławskiego.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lubomia wykazuje zgodność z opisanymi poniżej dokumentami strategicznymi i planistycznymi wykonanymi na poziomie gminy.

5.1.1 Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Lubomia na lata 2016-2022

Program rewitalizacji jest jednym z elementów kompleksowego, wieloletniego i partnerskiego podejścia zmierzającego do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru nim objętego, zawierającym główne kierunki i konkretne rozwiązania umożliwiające przemyślaną, zintegrowaną i zrównoważoną realizację przekształceń urbanistycznych, z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego, integrując różne aspekty życia społeczno-gospodarczego w gminie. Celem rewitalizacji jest poprawa warunków przestrzennych, ekonomicznych oraz społecznych mieszkańców, co jest również głównym celem władz gminy.

Wyznaczony obszar rewitalizacji Gminy Lubomia mieści się w granicach sołectwa Lubomia i Grabówka.

Cele i kierunki działań:

Cel strategiczny 1: Redukcja niepożądanych zjawisk społecznych i ekonomicznych na obszarze zdegradowanym.

Cel strategiczny 2: Rewaloryzacja przestrzeni publicznej w kontekście potrzeb mieszkańców z zachowaniem walorów kulturowych i przyrodniczych.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne w gminie Lubomia dotyczące dziedzictwa kulturowego:

- Termomodernizacja budynku administracyjnego przy ul. Korfantego 71 w Lubomi (budynek w Gminnej Ewidencji Zabytków). Planuje się kompleksową termomodernizację budynku: ocieplenie przegród, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, modernizacja instalacji c.o., wymiana oświetlenia na energooszczędne, wymiana źródła ciepła.

- Izba Pamięci Bitwy Bukowsko-Olzańskiej. Planuje się zakup działki zabudowanej budynkiem piętrowym i budynkiem gospodarczym (stodoła) przy ul. Korfantego 15 (budynek w Gminnej Ewidencji Zabytków, o znaczeniu historycznym, miejsce w którym odbywały się próby chóru „Lutnia” i spotkania o charakterze patriotycznym; podczas III Powstania Śląskiego siedziba dowództwa IV Raciborskiego Pułku Powstańczego), remont pomieszczeń z nadaniem im nowej funkcji, urządzenie w budynku powstańczej izby pamięci, makietę Bitwy Bukowsko-Olzańskiej pociągiem powstańczym jeżdżącym po torach, zgromadzenie eksponatów związanych z działalnością patriotyczną i powstańczą, wykonanie multimedialnych atrakcji pozwalających na zaangażowanie zwiedzających – gry, filmy itp., wykonanie w stodole składu broni powstańczej (repliki broni), wozu drabiniastego, starych

rowerów – co umożliwi zwiedzającym przebranie się w stroje powstańcze, przejechanie na stanowiska powstańcze, uczestniczenie w wydarzeniach na zasadzie „turystyki przeżycia”.

5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lubomia

Pierwszy dokument *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lubomia* uchwalony został w 2001 r. (Uchwała Nr XXXI/213/2001 z dnia 28 grudnia 2001 r.). Od roku 2001 następowały wyłącznie punktowe zmiany studium, a całość dokumentu nie była aktualizowana. Fragmentaryczne zmiany Studium wprowadzone zostały następującymi uchwałami Rady Gminy Lubomia:

Nr XLIII/262/2009 z dnia 28 sierpnia 2009 r.

Nr V/24/2011 z dnia 28 lutego 2011 r.

Nr XLVIII/336/2014 z dnia 23 maja 2014 r.

Nr XII/65/2015 z dnia 02 lipca 2015 r.

Nr XLII/271/2017 z dnia 28 grudnia 2017 r.

W *Studium* wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej:

1) Strefa ochrony konserwatorskiej „A” to strefa rekonstrukcji historycznego układu urbanistycznego oraz ochrony obiektów zabytkowych. Strefa obejmuje następujące założenia:

- założenie dworsko-parkowe i zespół zabudowań folwarcznych „Grabówka”. Z pierwotnego założenia pozostał jedynie spichlerz dworski z XVIII w., oraz park z reliktnymi starodrzewu a w zespole folwarcznym budynki gospodarczo – inwentarskie z 1862 r.

- teren kościoła parafialnego p.w. św. Marii Magdaleny z 1887 r. wraz z cmentarzem, w Lubomi przy ul. Korfatego.

2) Strefa ochrony konserwatorskiej „B” to strefa ochrony zachowanych obiektów i założeń zabytkowych. Strefą objęto następujące obiekty i założenia:

- teren kościoła parafialnego p.w. św. Antoniego Padewskiego w Syryni przy ul. Powstańców Śląskich wraz z plebanią,

- teren dawnego gospodarstwa rybackiego „Wielikąt”, które tworzą budynki mieszkalne z 1916 r., budynek dawnej rządcówki i budynek gospodarczo – magazynowy. Do zespołu dworsko – folwarcznego w Grabówce prowadzi aleja starodrzewu,

- teren dawnego folwarku „Paprotnik” w Lubomi, z zachowaną dawną rządcówką, domami mieszkalnymi oraz budynkami gospodarczymi,

- historyczny układ ruralistyczny wsi Lubomia w typie ulicówki z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową z przełomu XIX i XX wieku,

- historyczny układ ruralistyczny wsi Syrynia w formie owalnicowej z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową z przełomu XIX i XX wieku,

- historyczny układ ruralistyczny wsi Buków w formie wielodrogi z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową z przełomu XIX i XX wieku,

- historyczny układ ruralistyczny wsi Grabówka w formie ulicówki z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową z przełomu XIX i XX wieku.

3) strefa ochrony krajobrazu „K” to strefa ochrony krajobrazu kulturowego. Strefą objęto następujące obiekty i założenia:

- stary cmentarz w Lubomi przy ul. Korfatego, w granicach ogroduzenia,

- stary cmentarz w Syryni przy ul. 3 Maja w granicach ogroduzenia,

- nowy cmentarz w Lubomi wraz z cmentarzem żołnierzy radzieckich przy ul. Pogrzebieńskiej w granicach ogroduzenia,

- nowy cmentarz w Syryni przy ul. Powstańców Śląskich w granicach ogroduzenia.

4) strefa ochrony ekspozycji „E” to strefa ochrony widoków, panoram i historycznej sylwety zabudowy. Strefą objęto:

otoczenie założenia dworsko-folwarcznego w Grabówce,
– panoramy z kopca granicznego wsi Lubomia, Syrynia i Grabówka,
– kompozycyjne powiązania widokowe pomiędzy założeniami w Grabówce, wsią Lubomia i zespołem folwarcznym „Wielikąt”,
– ciąg widokowy z ulicy Bukowskiej na zabudowę wsi Syrynia oraz panoramę wsi z ulicy Dąbrowy,

5) strefa ochrony archeologicznej „W” to strefa ochrony nieruchomych zabytków archeologicznych. Strefą objęto następujące stanowiska archeologiczne:

– wczesnośredniowieczne grodzisko Gołuszyców w lesie Lubomskim w oddziale leśnym nr 224 obrębu Rybnik – nr w rejestrze 705/65 z dnia 5.11.1965 r.
– wczesnośredniowieczna osada obronna zw. Zamek Kotowiec w oddziale leśnym nr 213 obrębu Rybnik – nr w rejestrze 706/65 z dn. 8.11.1965 r.

6) strefa obserwacji archeologicznej „OW” to strefa ochrony mogących występować zabytków archeologicznych ruchomych i nieruchomych. Strefą objęto:

– stary cmentarz w Lubomi przy ul. Korfantego,
– stary cmentarz w Syryni przy ul. 3 Maja,
– stanowiska archeologiczne w Lubomi i Syryni.

5.1.4 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lubomia

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego stanowią akty prawa miejscowego przyjmowane w formie uchwał przez Radę Miejską/Gminy, określające przeznaczenie oraz warunki zagospodarowania i zabudowy terenów. MPZP uwzględniają również ochronę dziedzictwa kulturowego i zabytków poprzez określenie obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską.

Gmina Lubomia pokryta jest w całości obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego:

- Uchwała Nr XXI/136/2008 Rady Gminy Lubomia z dnia 21 stycznia 2008 r. ws. m.p.z.p. gminy Lubomia dla obszaru obejmującego sołectwo Buków – 49/1074,
- Uchwała Nr XXI/137/2008 Rady Gminy Lubomia z dnia 21 stycznia 2008 r. ws. m.p.z.p. wschodniej części gminy Lubomia – 49/1075,
- Uchwała Nr XLV/266/2009 Rady Gminy Lubomia z dnia 30 października 2009 r. ws. uchwalenia zmiany m.p.z.p. części terenów Gminy Lubomia,
- Uchwała Nr XIV/77/2011 Rady Gminy Lubomia z dnia 29 sierpnia 2011 r. ws. uchwalenia zmiany fragmentu m.p.z.p. wschodniej części gminy Lubomia oraz m.p.z.p. gminy Lubomia dla obszaru obejmującego sołectwo Buków,
- Uchwała Nr XXXVII/257/2013 Rady Gminy Lubomia z dnia 19 lipca 2013 r. ws. uchwalenia m.p.z.p. w gminie Lubomia dla określonych terenów,
- Uchwała Nr XI/55/2015 Rady Gminy Lubomia z dnia 18 czerwca 2015 r. ws. uchwalenia m.p.z.p. w gminie Lubomia dla określonych terenów – etap 1,
- Uchwała Nr XI/56/2015 Rady Gminy Lubomia z dnia 18 czerwca 2015r. ws. uchwalenia m.p.z.p. w gminie Lubomia dla określonych terenów – etap 2,
- Uchwała Nr XIII/76/2015 Rady gminy Lubomia z dnia 27 sierpnia 2015 r. ws. zmiany fragmentów m.p.z.p. części gminy Lubomia oraz m.p.z.p. gminy Lubomia dla obszaru obejmującego sołectwo Buków (w zakresie odprowadzenia ścieków),
- Uchwała Nr XLV/287/2018 Rady Gminy Lubomia z dnia 22 marca 2018 r. ws. uchwalenia m.p.z.p. gminy Lubomia dla określonych terenów.

W powyższych *Miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego* uwzględniono obiekty i obszary zabytkowe obejmując je jednocześnie ochroną konserwatorską. Poniżej przedstawiono wyciąg z *Planów* dotyczący zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

Uchwała Nr XXI/136/2008 Rady Gminy Lubomia z dnia 21 stycznia 2008 r. ws. m.p.z.p. gminy Lubomia dla obszaru obejmującego sołectwo Buków
Rozdział 3. Przepisy dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków § 40. Wyznacza się strefę częściowej ochrony konserwatorskiej "B", obejmującą centralną część wsi Buków z historycznym układem ruralistycznym, kościołem parafialnym p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, drewnianą kaplicę p.w. Matki Boskiej Różańcowej oraz zachowaną w znacznym stopniu tradycyjną zabudowę siedliskową z reliktem drewnianej zabudowy gospodarczej z XIX i XX w. § 42. Wyznacza się strefy obserwacji archeologicznej "OW" - strefy ochrony poszczególnych stanowisk archeologicznych, obejmujące obszar w promieniu 40 m od centrum stanowiska. § 44. Drewniana kaplica różańcowa p.w. Matki Boskiej Bolesnej z XVIII w. podlega ochronie jako obiekt wpisany do rejestru zabytków (nr rej. 563/57, 735/66). § 45. Ochronie podlegają następujące obiekty zabytkowe: 1. neobarokowy kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, 2. drewniany spichlerz z końca XVIII w. przy ul. Zabytkowej 6. § 47. Ochronie podlegają kaplice, figury i krzyże przydrożne, jako obiekty o wartościach kulturowych.
Uchwała Nr XXI/137/2008 Rady Gminy Lubomia z dnia 21 stycznia 2008 r. ws. m.p.z.p. wschodniej części gminy Lubomia
Rozdział 3. Przepisy dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków § 66. Wyznacza się strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej "A": 1. A1-strefa obejmująca zespół dworsko-folwarczny wraz z parkiem w Grabówce, 2. A2 strefa obejmująca kościół parafialny p.w. Marii Magdaleny w Lubomi, w obrębie ogrodzenia. § 68. Wyznacza się strefy częściowej ochrony konserwatorskiej "B": 1. B1 - strefa obejmująca historyczny układ ruralistyczny wsi Lubomia w typie ulicówki wraz z zachowaną w znacznym stopniu tradycyjną zabudową siedliskową z końca XIX w. i początku XX w. 2. B2 - strefa obejmująca centralną część wsi Syrynia z historycznym układem ruralistycznym w formie owalu z niewielkimi stawami pośrodku wraz z zachowaną w znacznym stopniu tradycyjną zabudową siedliskową z licznymi przykładami budownictwa mieszkalnego oraz gospodarczego z końca XIX w. i początku XX w. 3. B3 - strefa obejmująca teren kościoła parafialnego p.w. św. Antoniego z Padwy w Syryni wraz z budynkiem plebanii, w granicach posesji. 4. B4 - Wielikąt - strefa obejmująca zespół zabudowy dawnego gospodarstwa rybackiego folwarku Grabówka z początku XX w., z zachowanymi pięcioma budynkami mieszkalnymi z 1916 r., budynkiem gospodarczo-magazynowym i budynkiem dawnej rzadźcówki, a także aleją starodrzewu prowadzącą do zespołu dworsko-folwarcznego w Grabówce. 5. B5 - strefa obejmująca teren dawnego folwarku Paprotnik z zachowaną zabudową gospodarczą oraz mieszkalną z 2 poł. XIX w. i początku XX w. § 70. Wyznacza się strefy ochrony archeologicznej "W": 1. W1 - strefa obejmująca wczesnośredniowieczne ufortyfikowane grodzisko Gołęczyców z VII/VIII wieku w Lesie Lubomskim. 2. W2 - strefa obejmująca wczesnośredniowieczną osadę obronną - grodzisko Kotowiec w Lesie Lubomskim. 3. W3 - strefa obejmująca kopiec graniczny trzech wsi wraz z usytuowanym obok gładem narzutowym oraz grobowiec z pomnikiem w formie ceglanej kolumny, tzw. "Grób Bordenowskiej Pani". § 72. Wyznacza się strefy obserwacji archeologicznej "OW": 1. OW1 - strefa obejmująca stary cmentarz w Lubomi. 2. OW2 - strefa obejmująca stary cmentarz w Syryni. 3. OW 3 - strefa obejmująca obszar ochrony stanowisk archeologicznych, położonych na wschód od wsi Lubomia. 4. OW4 - strefa obejmująca obszar ochrony stanowisk archeologicznych, położonych na wschód i północ od wsi Syrynia. 5. OW 5 - strefa obejmująca obszar ochrony stanowisk archeologicznych, położonych na południowy zachód od wsi Syrynia. 6. OW6 - strefa ochrony poszczególnych stanowisk archeologicznych, poza obszarami większych skupisk, obejmująca obszar w promieniu 40 m od centrum stanowiska. § 74. W celu krajobrazu naturalnego i kulturowego wyznacza się strefy ochrony krajobrazu "K": 1. K1 - strefa obejmująca stary cmentarz w Lubomi, 2. K2 - strefa obejmująca stary cmentarz w Syryni, 3. K3 - strefa obejmująca nowy cmentarz w Lubomi wraz z cmentarzem żołnierzy radzieckich, 4. K4 - strefa obejmująca nowy cmentarz w Syryni. § 76. W celu ochrony widoków, przedpola widokowego oraz ekspozycji panoram historycznych jednostek osadniczych wraz z charakterystycznymi dominantami w krajobrazie wyznacza się strefy ochrony ekspozycji "E": 1. E1 - strefa obejmująca otoczenie zespołu dworsko-folwarcznego w Grabówce, 2. E2 - strefa obejmująca panoramy z kopca granicznego wsi Lubomia, Syrynia i Grabówka,

3. E3 - strefa ochrony kompozycyjnych powiązań widokowych pomiędzy zespołem dworsko-folwarczym w Grabówce i wsią Lubomia,
4. E4 - strefa obejmująca ciąg widokowy z ul. Raciborskiej w kierunku Syryni oraz panoramę wsi z dominantą w postaci bryły kościoła parafialnego p.w. św. Antoniego z Padwy,
5. E5 - strefa ochrony ekspozycji kościoła parafialnego p.w. św. Marii Magdaleny w Lubomi od stony cmentarza położonego na wzniesieniu przy ul. Pogrzebieńskiej,
6. E6 - strefa ochrony przedpola widokowego panoramy wsi Syrynia z dominantą w postaci wieży kościoła parafialnego p.w. św. Antoniego z Padwy od strony Dąbrowy.
- § 78. Ochronie podlegają następujące obiekty wpisane do rejestru zabytków:
1. W Lubomi:
 - a. drewniana kaplica p.w. św. Jana Nepomucena z XVIII w. (nr rej. 73/66),
 - b. stanowisko archeologiczne - wczesnośredniowieczne grodzisko ufortyfikowane z VII/VIII w. (nr rej. 705/65),
 - c. stanowisko archeologiczne - wczesnośredniowieczna osada obronna (nr rej. 706/65)
 2. W Grabówce:
 - a. klasycystyczny murowany spichlerz dworski z XVIII/XIX w. (nr rej. 762/66).
- §80. Ochronie podlegają następujące obiekty zabytkowe:
1. W Lubomi:
 - a. kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny wraz z cmentarzem i dwoma krzyżami w obrębie ogrodzenia,
 - b. stary cmentarz wraz z murowaną kaplicą, nagrobkami, figurami i krzyżami oraz relikiami starodrzewu,
 - c. zespół zabudowy dawnego folwarku Paprotnik ,
 - d. zabudowa dawnej fabryki cygar przy ul. Korfantego 37,
 - e. dom przy ul. Korfantego 4,
 - f. dom przy ul. Korfantego 15.
 2. W Grabówce:
 - a. kapliczka p.w. św. Barbary,
 - b. barokowa figura św. Jana Nepomucena,
 - c. kopiec graniczny trzech wsi,
 - d. tzw. "Grobowiec Bordenowskiej Pani",
 - e. Wielikąt - zespół zabudowy dawnego gospodarstwa rybackiego folwarku Grabówka z zachowanymi pięcioma budynkami mieszkalnymi oraz budynkiem gospodarczo-magazynowym i budynkiem dawnej rządcówki,
 - f. aleja starodrzewu prowadząca z gospodarstwa rybackiego Wielikąt do zespołu dworsko-folwarcznego w Grabówce.
 3. W Syryni:
 - a. kościół parafialny p.w. św. Antoniego z Padwy wraz z budynkiem plebanii, w granicach posesji,
 - b. stary cmentarz przy ul. 3 Maja wraz z zachowanymi nagrobkami, figurami i krzyżami oraz relikiami starodrzewu,
 - c. budynek leśniczówki Świątowiec przy ul. Musioła 6,
 - d. dom przy ul. 3 Maja 3,
 - e. dom przy ul. 3 Maja 21.
- § 82. Ochronie podlegają kaplice, figury i krzyże przydrożne, jako obiekty o wartościach kulturowych.

Uchwała Nr XIV/77/2011 Rady Gminy Lubomia z dnia 29 sierpnia 2011 r. ws. uchwalenia zmiany fragmentu m.p.z.p. wschodniej części gminy Lubomia oraz m.p.z.p. gminy Lubomia dla obszaru obejmującego sołectwo Buków

- § 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków
1. Ustala się ochronę dziedzictwa kulturowego i zabytków poprzez przepisy dotyczące zabytków wpisanych do rejestru zabytków, obiektów zabytkowych nie wpisanych do rejestru zabytków, stref ochrony konserwatorskiej zabytków i archeologicznych.
 2. Ustala się ochronę konserwatorską następujących obiektów wpisanych do rejestru zabytków przedstawionych na rysunku planu:
 - 1) drewniana kaplica p.w. św. Jana Nepomucena z XVIII wieku – nr rejestru 739/66 w Lubomi,
 - 2) stanowisko archeologiczne – wczesnośredniowieczne grodzisko ufortyfikowane z VII/VIII wieku – nr rejestru 705/65 w Lubomi,
 - 3) stanowisko archeologiczne – wczesnośredniowieczna osada obronna – nr rejestru 706/65 w Lubomi,
 - 4) klasycystyczny murowany spichlerz dworski z XVIII/ XIX wieku – nr rejestru 762/66 w Grabówce,
 - 5) drewniana kaplica różańcowa p.w. Matki Bolesnej z XVIII wieku – nr rejestru 563,57, 735/66 w Bukowie.
 4. Ustala się ochronę konserwatorską następujących obiektów zabytkowych przedstawionych na rysunku planu:
 - 1) w sołectwie Lubomia:
 - a) murowany neogotycki kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny z 1887 roku przy ul. Korfantego wraz z cmentarzem i dwoma krzyżami w obrębie ogrodzenia,
 - b) plebania przy ul. Pogrzebieńskiej 2,
 - c) stary cmentarz przy ul. Korfantego wraz z murowaną kaplicą cmentarną z końca XIX wieku, nagrobkami, figurami i krzyżami oraz relikiami starodrzewu,
 - d) zespół zabudowy dawnego folwarku Paprotnik z XIX i początku XX wieku, ul. Graniczna/ul. Wiejska,
 - e) budynek dawnej fabryki cygar przy ul. Korfantego 37,
 - f) dom przy ul. Korfantego 4 z końca XIX w.
 - g) dom przy ul. Korfantego 15 z 1 ćw. XX w.

- 2) na Grabówce:
- a) kapliczka p.w. św. Barbary z 1896 roku przy ul. Bordenowskiej 22,
 - b) kamienna barokowa figura św. Jana Nepomucena ufundowana w 1738 roku, przy ul. św. Jana Nepomucena,
 - c) kopiec graniczny trzech wsi usypany ok. 1793/94 roku wraz z usytuowanym obok głazem narzutowym z inskrypcją „Sophien = Linde 1822”,
 - d) grobowiec z pomnikiem w formie ceglanej kolumny, tzw. „Grób Bordenowskiej Pani”,
 - e) Wielikąt – zespół zabudowy dawnego gospodarstwa rybackiego folwarku Grabówka z początku XX wieku, z zachowanymi pięcioma budynkami mieszkalnymi oraz budynkiem gospodarczo-magazynowym i budynkiem dawnej rządówki,
 - f) aleja starodrzewu prowadząca z gospodarstwa rybackiego Wielikąt do zespołu dworsko-folwarcznego w Grabówce,
- 3) w sołectwie Syrynia:
- a) kościół parafialny p.w. św. Antoniego z Padwy z lat 1932÷35 wraz z budynkiem plebanii z 1930 r., w granicach posesji, ul. Powstańców Śląskich 46,
 - b) stary cmentarz przy ul. 3 Maja wraz z zachowanymi nagrobkami, figurami i krzyżami oraz relikiami starodrzewu,
 - c) budynek leśniczówki Światowiec z 1881 roku przy ul. Musioła 6 – murowany z drewnianym gankiem i wieżą o konstrukcji szachulcowej, w pobliżu stara studnia z 1876 r.
- d) dom przy ul. 3 Maja z 1923 r.
- e) dom przy ul. 3 Maja 21 z 1921 r.
- 4) w sołectwie Buków:
- a) neobarokowy kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy z lat 1931÷33 przy ul. Główniej 24, b) drewniany spichlerz z 1816 r. przy ul. Zabytkowej 6.
7. Ustala się następujące strefy ochrony konserwatorskiej w granicach przedstawionych na rysunku planu:
- 1) strefa „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmujące: a) zespół dworsko-folwarczny wraz z parkiem w Grabówce, b) kościół parafialny p.w. Św. Marii Magdaleny z cmentarzem w Lubomi w obrębie ogrodzenia,
- 2) strefa „B” – częściowej ochrony konserwatorskiej obejmującej:
- a) ruralistyczny układ zabudowy wsi Lubomia wzdłuż ulic w granicach pokazanych na rysunku planu wraz z zabudową wymienioną w ust. 4 pkt 1,
 - b) centralną część wsi Syrynia z historycznym układem ruralistycznym w formie owalu z niewielkimi stawami pośrodku wraz z zachowaną w znacznym stopniu tradycyjną zabudową siedliskową z licznymi przykładami budownictwa mieszkalnego oraz gospodarczego z końca XIX i początku XX wieku,
 - c) teren kościoła parafialnego p.w. Św. Antoniego z Padwy w Syryni wraz z budynkiem plebanii, w granicach posesji,
 - d) zespół zabudowy dawnego gospodarstwa rybackiego „Wielikąt” z początku XX wieku, z zachowanymi pięcioma budynkami mieszkalnymi z 1916 r. (trzy budynki bliźniacze oraz dwa budynki trójrodzinne), budynkiem gospodarczo-magazynowym i budynkiem dawnej rządówki, a także aleję starodrzewu prowadzącą do zespołu dworsko-folwarcznego w Grabówce,
 - e) teren dawnego folwarku Paprotnik z zachowaną zabudową gospodarczą oraz mieszkalną z 2 połowy XIX w. i początku XX wieku,
 - f) centralną część wsi Buków z historycznym układem ruralistycznym, kościołem parafialnym p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, Kaplicą p.w. Matki Boskiej Różańcowej oraz zachowaną w znacznym stopniu tradycyjną zabudową siedliskową z relikwiami drewnianej zabudowy gospodarczej z XIX i XX wieku.
- 3) Strefa „W” – ochrony archeologicznej obejmującej:
- a) wczesnośredniowieczne ufortyfikowane grodzisko Gołyszyców z VII/VIII wieku w Lesie Lubomskim,
 - b) wczesnośredniowieczną osadę obronną – grodzisko Kotowiec w Lesie Lubomskim,
 - c) kopiec graniczny trzech wsi usypany ok. 1793/94 roku wraz z usytuowanym obok głazem narzutowym z inskrypcją „Sophien = Linde 1822”,
 - d) grobowiec z pomnikiem w formie ceglanej kolumny, tzw. „Grób Bordenowskiej Pani” w Grabówce,
- 4) strefa „OW” – obserwacji archeologicznej obejmującej:
- a) stary cmentarz w Lubomi,
 - b) stary cmentarz w Syryni,
 - c) obszar ochrony stanowisk archeologicznych wg numeracji pokazanej na rysunku planu:
 - w sołectwie Grabówka – obszar nr AZP:103-41 – stanowiska nr 30, 32, 33, 42-45, 62-65,
 - w sołectwie Lubomia – obszar nr AZP:103-41 – stanowiska nr 31, 34-40, 50, oraz obszar nr AZP:103-40 – stanowiska nr 59-64,
 - w sołectwie Syrynia – obszar nr AZP:103-41 – stanowiska nr 1-29, 46-49, 55-59 i 79,
 - w sołectwie Buków – obszar nr AZP:103-40 – stanowisko nr 137,
 - d) obszar ochrony stanowisk archeologicznych w promieniu 40 m od centrum stanowiska,
- 5) strefa „K” – ochrony krajobrazu obejmującej:
- a) stary cmentarz w Lubomi,
 - b) stary cmentarz w Syryni,
 - c) nowy cmentarz w Lubomi wraz z cmentarzem żołnierzy radzieckich, d) nowy cmentarz w Syryni,
- 6) strefa „E” – ochrony ekspozycji obejmującej:
- a) otoczenie zespołu dworsko-folwarcznego w Grabówce,
 - b) panoramy z kopca granicznego wsi Lubomia, Syrynia i Grabówka,
 - c) kompozycyjnych powiązań widokowych pomiędzy zespołem dworsko-folwarcznym Grabówka i wsią

Lubomia, d) ciąg widokowy z ul. Raciborskiej w kierunku Syryni oraz panoramę wsi z rejonu ulicy Dąbrowy. 9. Ustala się konieczność zachowania i ochronę wartości kulturowych kapliczek, figur i krzyży przydrożnych pokazanych na rysunku planu – jako obiektów o wartościach kulturowych.
Uchwała Nr XXXVII/257/2013 Rady Gminy Lubomia z dnia 19 lipca 2013 r. ws. uchwalenia m.p.z.p. w gminie Lubomia dla określonych terenów
§ 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków 1. W granicach obszaru objętego planem znajdują się następujące obiekty wskazane do wpisu do gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków: 1) kapliczka przy ul. Tartakowej 65, 2) kapliczka przy ul. Korfanteo 1, 3) kapliczka przy ul. Asnyka 43 , 4) budynek mieszkalny z 1933 r., ul. Asnyka 35. 4. Ustala się następujące strefy ochrony konserwatorskiej w granicach obszaru opracowania planu: 1) strefa „B” – pośredniej ochrony konserwatorskiej obejmująca: a) ruralistyczny układ zabudowy wsi Lubomia wzdłuż ulic, b) teren Nr 16 znajdujący się w centralnej części wsi Syrynia wyróżniającej się historycznym układem ruralistycznym, 2) strefa „E” – ochrony ekspozycji obejmująca: a) teren mieszczący się w ciągu widokowym z ul. Raciborskiej w kierunku Syryni b) teren w panoramie z kopca granicznego wsi Lubomia, Syrynia i Grabówka, 3) strefa „OW” – obserwacji archeologicznej obejmująca: a) obszar ochrony stanowisk archeologicznych: - obszar nr AZP: 103-40 – stanowisko nr 61 na terenie Nr 1, - obszar nr AZP:103-40 – stanowisko nr 31 na terenie Nr 6. b) obszar ochrony stanowisk archeologicznych w promieniu 40 m od centrum stanowiska.
Uchwała Nr XLV/287/2018 Rady Gminy Lubomia z dnia 22 marca 2018 r. ws. uchwalenia m.p.z.p. gminy Lubomia dla określonych terenów
Rozdział 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: § 7. 1. Na obszarze objętym planem występuje strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej - utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania zabudowy oraz innych historycznych elementów krajobrazu kulturowego - obejmująca całość terenów, 2. W strefie ochrony konserwatorskiej „B” ustala się: 1) zachowanie układu przestrzennego i komunikacyjnego; 2) zachowanie i rewitalizacja zieleni zabytkowej; 3) zakaz umieszczania reklam. § 8. 1. Na części powierzchni terenu występuje stanowisko archeologiczne AZP 103-41/35, 2. Całość terenów położona jest w strefie "OW" obserwacji archeologicznej. § 9. 1. Na obszarze objętym planem nie występują zabytki wpisane do rejestru zabytków. 2. Na obszarze objętym planem ustala się ochronę następujących obiektów małej architektury o wartościach kulturowych: 1) kaplica Matki Boskiej Fatimskiej; 2) kaplica Św. Nepomucena; 3) kapliczka Św. Urbana; 4) krzyż cmentarny w ramach mogiły zbiorowej; 5) krzyż Męki Pańskiej; 6) krzyż Męki Pańskiej; 7) krzyż Męki Pańskiej; 8) krzyż przydrożny. § 10. Na obszarze objętym planem nie występują dobra kultury współczesnej.

5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Rys historyczny

Ziemie nad Odrą sięgają swoją historią czasów epoki kamienia. Od najdawniejszych czasów ziemie Lubomi dzieliły losy Śląska. Za czasów Mieszka I należały do państwa polskiego, w 1138 r. ziemie te otrzymał Władysław Wygnaniec, w 1146 r. przejął je Bolesław Kędzierzawy. Następnym właścicielem tych ziem, czyli Księstwa Opolsko-Raciborskiego został Mieszko Płatynogi. Księstwo często zmieniało swoich właścicieli, było także najeżdżane i pustoszone przez hordy tatarskie.

Pierwsze wzmianki o miejscowościach należących do obecnej gminy odnajdujemy już w 1290 r. Nieboczowy, 1303 Lubomia, Buków i Syrynia oraz 1603 Grabówka. Od 1572 r. ziemie te przechodzą na własność rodu Reyswiców. W 1730 r. Eleonora von Bodenhausem, sprzedała dobra, czyli tereny dzisiejszej gminy, Franciszkowi Leopoldowi Lichnowskiemu. Rodzina była właścicielami dóbr aż do 1945 r.

Po I wojnie światowej na obecnych ziemiach należących dalej do Królestwa Polskiego dochodziło do bohaterskich walk, zwłaszcza w czasie III powstania śląskiego. Także w czasie II wojny światowej mieszkańcy okolicznych ziem upamiętnili się w bohaterskich walkach. Dnia 11 maja 1945 r. do Lubomi wkroczyły wojska radzieckie. Po wojnie rozpoczął się okres rozkwitu rolnictwa na terenie obecnej gminy.

Buków

Pierwsze wzmianki o powstaniu wsi Buków pochodzą z 1303 r., kiedy to administracyjnie leżała w powiecie rybnickim, na samej granicy polsko – niemieckiej, którą stanowiła rzeka Odra.

Miejscowość Lubomia, centrum obecnej gminy, posiadała prawa magdeburskie, natomiast wsie Buków oraz Syrynia – prawa polskie. W 1886 r. założona została Straż Pożarna w Bukowie, która najpierw nosiła nazwę „Spritzen verband”. Obecnie oddział straży jest jedną z najprężniej działających instytucji na terenie miejscowości.

Pozostałości historyczne na terenie całej gminy świadczą o jej strategicznym charakterze i znaczeniu już w epoce średniowiecza. W celach obronnych wykorzystywane były elementy przyrodnicze, między innymi takie jak rozległe bagna oraz liczne lasy. Warunki te umożliwiły utworzenie osady na bardzo ważnym w tamtych czasach szlaku przebiegającym przez Bramę Morawską. Liczne pozostałości w postaci śladów po grodzie słowiańskiego plemienia Gołęczyców oraz pozostałości średniowiecznego zamku obronnego wskazują na prężnie działającą osadę w czasach średniowiecznych. Późniejsze wzmianki o wsi Buków pochodzą z 1572 r., kiedy to jej teren był pod wpływami rodu Reyswiców. W 1730 r. cały teren gminy był okupowany przez Franciszka Leopolda Księcia Lichnowskiego.

Bolesnym piętnem w najnowszej historii miejscowości odbiła się wielka powódź w roku 1997. Buków był wówczas jedną z najbardziej poszkodowanych miejscowości w kraju i jego przywrócenie do stanu sprzed Wielkiej Wody wymagało znacznej determinacji i współdziałania mieszkańców.

Ligota Tworkowska

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1437 r. Syn Wacława Stanisław w 1643 r. kupił Ligotę Tworkowską, a wnuk w 1651 r. zakupił Tworków, skupiając ostatecznie w swoich rękach Rudyszwałd, Kamień, Tworków, Buków (1603), Ligotę Tworkowską, Nieboczowy, Lubomię i Syrynię. Od listopada 1654 r. Wacław posiadał tytuł barona. Później Ligotę Tworkowską kupił Gustaw Graf von Saurma-Jeltsch.

Dnia 22 maja 1874 r. powstał okręg urzędowy Tworków z gminami wiejskimi Buków, Ligota Tworkowska, Kamień nad Odrą (wieś nieistniejąca, została wysiedlona z powodu budowy polderu Buków, który ma ochraniać przed zalaniem Racibórz, Opole i inne miejscowości położone nad Odrą, wieś przestała oficjalnie istnieć w 1999 r.), Tworków, który był siedzibą naczelnika urzędu. Od 1 stycznia 1908 r. okręg urzędowy Tworków obejmował również wymienione gminy wiejskie. 3 lipca 1922 r. gminy wiejskie Buków, Ligota tworkowska, Kamień wraz z obszarem dworskim Buków zostały przyłączone do Polski.

W 1887 r. został ufundowany przez miejscową ludność kamienny krzyż postawiony po lewej stronie drogi w kierunku południa przy zabudowaniach dworskich. W 1905 r. krzyż przeniesiono w otoczenie miejscowej kaplicy. Wcześniej w 1900 r. zapadła decyzja o budowie kaplicy, prace rozpoczęto w 1901 r., poświęcono ją w 1902 r.

Pierwsza jednoklasową szkołę w Ligocie Tworkowskiej wybudowano 1896 r. Od 1946 r. Ligota przestała istnieć jako samodzielna gmina i weszła w skład gminy Lubomia. W latach 1958-84 funkcjonował prom linowy łączący Ligotę Tworkowską z Tworkowem.

Obecnie wieś Ligota Tworkowska nieistniejąca, zlikwidowana w związku z budową zbiornika przeciwpowodziowego.

Lubomia

Nazwa miejscowości prawdopodobnie wywodzi się od słów: *lubię, lubość*. Pierwsze udokumentowane ślady osadnictwa pochodzą z epoki kamienia (neolitu), natomiast zachowane do dnia dzisiejszego na tym terenie ślady grodu słowiańskiego plemienia Gołyszyców pochodzi z VII/VIII wieku. Usytuowane w południowo - wschodnich lasach koło Lubomi grodzisko o kształcie kolistym, otoczone fosą, wałem obwodowym, przedgrodziami i wałami skrzyniowymi obejmowało pierwotnie obszar 4 km. Obecnie porośnięte lasem miało w epoce wczesnego średniowiecza charakter strategiczny i obronny. Świadczy o tym idealna lokalizacja w dolinie rzeki Odry, która od strony zachodniej szeroka i zabagniona stanowiła naturalną osłonę przed wrogami. Nie bez znaczenia pozostaje także fakt, iż osada usytuowana była na ważnym szlaku prowadzącym przez Bramę Morawską. Kolejnym śladem ukazującym prastary rodowód miejscowości są pozostałości średniowiecznego zamku obronnego z połowy XIV wieku. Zlokalizowany w niedalekiej odległości od Lubomi, na wzgórzu zwanym Kotówką (280 m n.p.m.), dodatkowo wzmocniony u podnóża wałem i fosą po części dzisiaj zachowaną stanowił doskonałą pozycję strategiczną.

Po raz pierwszy miejscowość Lubomia pojawia się w danych archiwalnych dopiero w 1303 roku kiedy to konsekrowany był pierwszy kościół parafialny. Kolejna wzmianka o miejscowości pochodzi z 1572 r. kiedy to Lubomia, Syrynia, Nieboczowy i Buków należały do rodu Reiswiców. W 1730 r. Gminę okupuje Franciszek Leopold Książę Lichnowski.

Nieboczowy

Pierwsza wzmianka o miejscowości z 1240 r. W 1290 r. książę Przemysław podarował mieszkańcom raciborskim dużą część lasu w dolinie Odry. W 1527 r. wieś wraz z Syrynią, Lubomią, Bukowem przechodziły pod zastaw w osiadanie szlachcica Wacława von Reiswita, właściciela Kędzierzyna i Raszyc. W 1603 r. tereny te stały się wyłączną własnością tejże rodziny. Dnia 16 sierpnia 1730 r. Nieboczowy, które były częścią majątku Grabówka, zostały sprzedane hrabiemu Franciszkowi Leopoldowi Lichnowskiemu. Włości te pozostały w rodzinie do 1945 r.

W 1784 r. pojawiły się wzmianki o folwarku w Nieboczowach. Wieś liczyła wówczas 250 mieszkańców. Od 1832 r. pojawiały się propozycje postawienia samodzielnego budynku szkoły w Nieboczowach. Szkoła stanęła w 1837 r., poświęcona 15 stycznia 1840 r.

W Nieboczowach znajdował się drewniany kościół p.w. św. Józefa, wzmiankowany w 1416 r., jako kaplica. Kościół został poświęcony w 1791 r., co poświadcza data wyryta na

jednej z belek. W 1893 r. kościół został odnowiony staraniem Stanisława Matuszka - ówczesnego wójta. Nieboczowy należały do parafii w Brzeziu. W 1913 r. podjęto decyzję o budowie nowego kościoła. Wybuch wojny udaremnił ten zamiar. Przepadły wówczas zgromadzone na budowę fundusze. W 1927 r. powrócono do zamiaru wzniesienia nowego kościoła na gruntach przekazanych przez rodziny Szulc i Błaszczok. Kościół zaprojektował architekt Jan Affa. Książę Lichnowski przekazał drewno na budowę kościoła. Poświęcenia kamienia węgielnego odbyło się 28 maja 1928 r. Dnia 1 października 1931 r. Nieboczowy stały się samodzielną parafią.

Po wojnach śląskich zakończonych podpisaniem 15 lutego 1763 r. pokoju w Hubertsburgu ziemia raciborska należała do Królestwa Prus. Od 1788 r. Nieboczowy były częścią fideikomisu. W lutym 1835 r. m. in. Grabówka przeszły pod zastaw. Po śmierci kolejnego ze spadkobierców Feliksa Lichnowskiego (został zamordowany 18 września 1848 r.) fideikomis zgodnie z wolą zmarłego przeszedł w posiadanie księżnej Doroty Żagańskiej. Decyzją księżnej właścicielem alodium został książę Karol Lichnowski. Ostatnim właścicielem majątku Grabówka był Wilhelm Lichnowski.

Dnia 23 lutego 1914 r. zapadła decyzja o utworzeniu Związku Sikawkowego. Siedzibą pierwszej remizy był budynek szkoły. Dopiero w czerwcu 1924 r. przeznaczono na remizę samodzielny budynek. Dnia 31 marca 1928 r. Związek Sikawkowy przekształcono w Straż Pożarną. Przy straży powstało kółko teatralne oraz chór. Dnia 4 maja 1963 r. oddano do użytku nową siedzibę straży.

Obecnie wieś nieistniejąca, zlikwidowana w związku z budową zbiornika przeciwpowodziowego Racibórz. Kilka lat trwało systematyczne wykupywanie gospodarstw przez inwestora i wysiedlanie mieszkańców. Nowe Nieboczowy od 2012 r. odtwarzane było na terenie miejscowości Syrynia - okolice kolonii Szpluchów i Dąbrowy (miejsce potocznie nazywane Czajką), oddalone o około 7 km na południowy wschód. 1 stycznia 2017 nowa wieś oficjalnie przejęła nazwę Nieboczowy. Dawna wieś Nieboczowy, leżąca ok. 7 km na północny zachód od obecnych Nieboczów, określana jest jako Nieboczowy uroczysko.

Syrynia

Syrynia to jedna z większych oraz najliczniejszych pod względem liczby mieszkańców sołectw Gminy Lubomia. Syrynia zlokalizowana jest w niedalekiej odległości od Wodzisławia Śląskiego oraz Raciborza, a także blisko przejścia granicznego w Chałupkach. Oprócz Lubomi, miejscowość należy do najprężniej rozwijających się sołectw w skali Gminy.

Po raz pierwszy wymienia się Syrynię ok. 1303-1305 roku. Nazwa jej nazwa wywodzi się od staropolskiego słowa syry (wilgotny) i związana jest z położeniem osady nad podmokłymi łąkami. O dawnych korzeniach świadczą ślady pobliskiego grodziska zamieszkiwanego przez plemię Gołszyców. Istotne znaczenie miejscowości dla celów obronnych kraju potwierdzają także pozostałości średniowiecznego, książęcego zamku z połowy XIV w. istniejącego na pobliskim wzgórzu zwanym "Kotówką".

Udokumentowane dane dotyczące Syryni pochodzą dopiero z 1303 r., kiedy konsekrowany był kościół parafialny w Lubomi, do którego przyłączono także Syrynię. W 1305 r. na terenie wsi wybudowany zostaje również kościół p.w. św. Michała Archanioła. W 1482 r. miejscowość wchodząca w skład księstwa raciborskiego przeszła na dożywotnią własność księżnej wdowy Magdaleny. Po wymarciu linii książąt piastowskich, księstwo raciborskie przeszło we władanie Habsburgów. W 1572 r. Ferdynand I Habsburg sprzedał Syrynię wraz z Lubomią, Bukowem i Nieboczowami, szlacheckiej rodzinie Reisewitz. Jak wynika z danych archiwalnych, według danych na rok 1595, Syrynię zamieszkiwało wówczas 30 gospodarzy i 2 chałpników (w tym niemieckich osadników) uprawiających dla siebie ogółem 33 włók ziemi.

Rok 1730 przyniósł kolejne zmiany dla mieszkańców Syryni. Dobra ziemskie Grabówka z wsią Syrynia, stały się własnością Franciszka Leopolda hrabiego Lichnowskiego. Od 1788 r., za zgodą króla, Syrynia wraz z licznymi dobrami ziemskimi położonymi w pruskiej części Śląska Górnego stała się dziedziczną własnością (majorat) rodziny Lichnowskich aż do roku 1941.

Wiek XIX i lata następne prowadzą do stopniowego rozwoju wsi. Z danych archiwalnych wynika, iż w 1815 r. wieś wraz z kolonią Dąbrowy liczącą 1619 mieszkańców, posiadała 11 posiadłości gospodarskich, 21 posiadłości, 16 zagrodniczych, 82 chałupniczych. W 1828 r. wybudowano pierwszą szkołę w Syryni, do której na początku uczęszczało 170 dzieci. W roku 1879 wybudowano szosę przez Syrynię na granicę Pszów - Doły, a w 1925 r. rozpoczęto budowę kolei z Bluszczów do Brzezin. W 1921 r. Syrynia należąca do powiatu raciborskiego, po przyłączeniu Górnego Śląska do Polski, przeszła do powiatu rybnickiego.

W czasie II wojny światowej, w 1945 r. przez Syrynię przechodziła linia frontu przebiegająca pod lasem "Czajka". Zaciekle bronioną przez żołnierzy Wehrmachtu linię frontu przełamały dopiero w kwietniu 1945 r. wojska radzieckie wspomagane przez bombowce amerykańskie.

5.2.2 Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Ochrona dziedzictwa kulturowego, które należy przekazać przyszłym pokoleniom, jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

Gmina Lubomia to gmina wiejska położona w południowo – zachodniej części województwa śląskiego w dorzeczu górnej Odry na jej prawym brzegu. Obejmuje ona obszar 41,83 km² a w jej skład wchodzi sześć sołectw: Lubomia, Syrynia, Buków, Ligota Tworkowska, Nieboczowy Grabówka. Ponadto w obrębie gminy występują wsie bez statusu sołectwa i są to: Wielikąt, Buglowiec, Trawniki, Tajchów, Nowy Dwór. Przez obszar gminy przepływają rzeka Odra i potoki Łęgoń, Lubomka, Syrynka.

Pod względem fizyczno-geograficznym obszar gminy Lubomia, znajduje się na styku dwóch podprovincji Nizin Środkowopolskich i Wyżyny Śląsko - Krakowskiej. Zachodnia część Gminy położona jest w Kotlinie Raciborskiej, natomiast wschodnia na Płaskowyżu Głubczyckim. Teren gminy położony jest równie w niewielkiej części w Kotlinie Ostrawskiej. Tereny te leżą na średniej wysokości od 187 do 287 metrów nad poziomem morza. Przeważa tu ukształtowanie powierzchni pagórkowate i równinne o nieznacznych deniwelacjach i małych wysokościach względnych.

W oparciu o budowę geologiczną na analizowanym terenie głównymi i jedynymi surowcami mającymi istotne znaczenie jest węgiel kamienny, surowce skalne i okruszowe. Na całym obszarze gminy występują udokumentowane znaczne złoża surowców skalnych i okruszowych. Są to głównie piaski i żwiry. Na tym obszarze występuje również wiele złóż nieudokumentowanych i eksploatowanych systemem gospodarczym, przyczynia się to do

niekontrolowanego powstania wyrobisk i niewielkich zapadlisk. Rolnictwo jest na średnim poziomie, gleby są wysokiej jakości.

Gmina Lubomia jest obszarem ukształtowanym w wielowiekowym procesie historycznym. Ślady tego dziedzictwa są obecne w lokalnym krajobrazie do dzisiaj. Ochrona krajobrazu kulturowego, aby była jak najbardziej efektywna, powinna chodzić w parze z ochroną krajobrazu przyrodniczego. Przez obszar gminy doliną Odry przebiega korytarz ekologiczny o znaczeniu międzynarodowym. Z tego powodu obszar doliny podlega ochronie, a jej elementy: „Stawy Wielikąt i Ligota Tworkowska” zostały zaproponowane do objęcia programem ochrony „Natura 2000”.

Na terenie gminy Lubomia znajduje się kilka cennych obiektów dziedzictwa kulturowego. Jednym z najważniejszych jest stanowisko archeologiczne – wczesnośredniowieczne grodzisko Gołęczyców w Lubomi, a także obiekty drewnianej architektury sakralnej: barokowa kaplica różańcowa w Bukowie, osiemnastowieczna kaplica pw. św. Jana Nepomucena w Lubomi. Z Syryni pochodzi również szesnastowieczny drewniany kościół św. Michała Archanioła, który został przeniesiony do Katowic-Brynowa w 1938 r., gdzie funkcjonuje do dzisiaj.

Poza rejestrem zabytków funkcjonuje cenna ze względu na formę architektoniczną osiemnastowieczna figura przydrożna Jana Nepomucena w Grabówce, ufundowana przez rodzinę Lichnowskich. Rzeźba ta jest wyjątkowa ze względu na opracowanie postaci świętego, który opiera jedną ze stóp na kuli ziemskiej/globusie. Do przełomu 2013 i 2014 r. figura ta stała niezabezpieczona pod wiekowymi lipami w bezpośrednim sąsiedztwie drogi. Dzięki środkom samorządowym doczekała się profesjonalnej konserwacji.

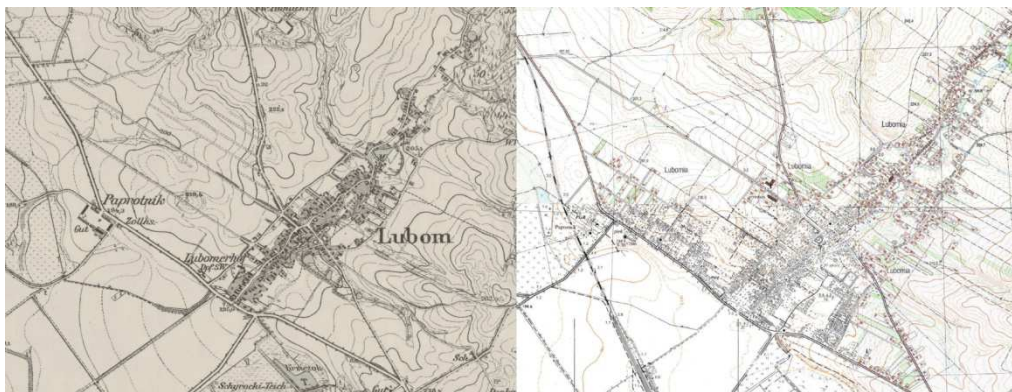
W ostatnim okresie teren gminy w związku z budową zbiornika Racibórz Dolny został poddany zakrojonej na szeroką skalę eksploracji archeologicznej, w trakcie której dokonano m.in. sensacyjnego odkrycia neolitycznej figurki glinianej z czwartego tysiąclecia przed naszą erą, nazwaną „Śląską Wenus”. Ze względu na budowę zbiornika wieś Ligota Tworkowska oraz Nieboczowy zostały przeznaczone do likwidacji. Wszystkie budynki w miejscowościach zostały zburzone. Do nowo powstałej miejscowości Nieboczowy (na terenie miejscowości Syrynia) zostały przeniesione kapliczki i krzyże, które zostały poddane renowacji. Ze starych Nieboczów przeniesiony został również cmentarz (2015-16 r.). Ekshumowano i przeniesiono szczątki 598 osób na 22 nekropolie, w tym 291 złożono w 63 grobach i mogile zbiorowej na tym cmentarzu. Była to jedna z największych ekshumacji w powojennej Polsce. Na środku cmentarza posadowiono krzyż cmentarny z I poł. XX w. przeniesiony z Nieboczów. Natomiast zabytkowa kaplica p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej z Ligoty Tworkowskiej (1903 r.) została odtworzona w Grabówce. Do wsi Grabówka przeniesiono również krzyż kamienny z 1887 r.

W 2011 r. stworzone zostało opracowanie „Badania wartości zabytkowych miejscowości Nieboczowy i Ligota Tworkowska” w związku z planowaną likwidacją wsi. Celem opracowania było wykonanie dokumentacji konserwatorskiej dotyczącej obiektów historycznych na terenie obu miejscowości oraz sformułowanie wniosków i wytycznych konserwatorskich.

I. Układy ruralistyczne

Na terenie gminy Lubomia występuje kilka typów układów ruralistycznych, w tym:

- historyczny układ ruralistyczny wsi Lubomia w typie ulicówki z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową z przełomu XIX i XX w.

Mapa 1. a) Lubomia, mapa Messtischblatt, 1923 r., skala 1:25 000, nr mapy 5975; b) Lubomia, stan obecny, skala 1:10000.

- historyczny układ ruralistyczny wsi Syrynia w formie owalnicowej z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową z przełomu XIX i XX w.

Mapa 2. a) Syrynia, mapa Messtischblatt, 1941 r., skala 1:25 000, nr mapy 5976; b) Syrynia, stan obecny, skala 1:10000.

- historyczny układ ruralistyczny wsi Buków w formie wielodrogi z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową z przełomu XIX i XX w.

Mapa 3. a) Buków, mapa Messtischblatt, 1923 r., skala 1:25 000, nr mapy 5975; b) Buków, stan obecny, skala 1:10000.

- historyczny układ ruralistyczny wsi Grabówka w typie ulicówki z zachowaną tradycyjną zabudową siedliskową z przełomu XIX i XX w.

Mapa 4. a) Grabówka, mapa Messtischblatt, 1923 r., skala 1:25 000, nr mapy 5975; b) Grabówka, stan obecny, skala 1:10000.

II. Obiekty sakralne

Na terenie Gminy Lubomia obecnie istnieją trzy kościoły parafialne: w Lubomi (1887 r.), Syryni (1932-35 r.) i Bukowie (1931-33 r.). Kościół istniał również w miejscowości Nieboczowy (ob. Nieboczowy uroczysko) p.w. Józefa Robotnika (1928-30 r.), który został wyburzony wraz z innymi budynkami podczas likwidacji wsi (budowa zbiornika przeciwpowodziowego). Natomiast w Syryni w miejscu starego cmentarza przy ul. 3 Maja istniał drewniany kościół p.w. Michała Archanioła z XVI w., który został przeniesiony w 1938 r. do Katowic (park Kościuszki).

Do zabytków sakralnych należą również: kaplica Różańcowa p.w. Matki Boskiej Bolesnej w Bukowie (1770 r.), kaplica p.w. św. Jana Nepomucena w Lubomi (ok. 1700 r.), kaplica cmentarna na starym cmentarzu w Lubomi, kaplica cmentarna na nowym cmentarzu w Syryni oraz kaplica p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej (1902 r.) odtworzona na wzór i pamiątkę kaplicy pod tym samym wezwaniem z Ligoty Tworkowskiej.

Kaplica p.w. Matki Boskiej Różańcowej w Bukowie (nr rejestru zabytków 735/66). Kaplica orientowana, usytuowana w centrum wsi. Zbudowana w 1770 r. (data na portalu) w stylu barokowym. W latach 30-tych XX w. na skutek częstych wylewów rzeki Odry usypany został wał ziemny i założona podmurówka z kamienia. Wówczas częściowo wymieniono belki zrębowe kaplicy. Kaplica o konstrukcji zrębowej, z opaską cementową w dolnej partii. Wzniesiona na planie prostokąta z trójbocznym zamknięciem od wschodu. W 1997 r. powódź, która dotknęła wieś, zalała kaplicę do połowy wysokości drzwi wejściowych.

Fot. 1. Po lewej - Buków, kaplica p.w. Matki Boskiej Różańcowej; po prawej - Lubomia, kaplica p.w. św. Jana Nepomucena.

Kaplica p.w. św. Jana Nepomucena w Lubomi (nr rejestru zabytków 739/65). Kaplica drewniana o konstrukcji zrębowej, od zewnątrz szalowana deskami - deski w układzie pionowym, złącza desek przesłonięte złączami, od wewnątrz tynkowana, na fundamencie murowanym. Kapliczka na rzucie ośmioboku, wnętrze jednoprzestrzenne. Wybudowana ok. 1700 r.

Fot. 2. Lubomia, kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny.

Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny w Lubomi. Pierwsze zapisy o parafii lubomskiej pojawiły się w roku 1303, kiedy to 3 lutego na życzenie księcia raciborskiego Przemysława, biskup Mikołaj (sufragan wrocławski) dokonał poświęcenia kościoła, ołtarza i cmentarza. Tą datę przyjmuje się jako oficjalne powstanie parafii św. Marii Magdaleny. Pierwszy drewniany kościół przetrwał do 1516 r. kiedy to rozszerzono istniejący lub też powstał nowy (niestety oficjalne dokumenty nie stwierdzają jednoznacznie czy była to modernizacja czy budowa nowego kościoła). Dokładne opisy lubomskiej świątyni przechowały się w sprawozdaniach wizytacyjnych z lat 1652, 1679 i 1688. Był to budynek drewniany na podmurowanym fundamencie o długości około 18,5 m i szerokości 10,5 m. Miał cztery okna i dwoje drzwi: główne i boczne. Nad drzwiami od strony północnej wyryta była liczba 1516, którą przyjęto za datę oficjalnego powstania kościoła. Kościół od wewnątrz był wyłożony deszczułkami i pomalowany. Chór miał sklepienie beczkowe, na którym w dwóch rzędach przedstawione były anioły grające na instrumentach. Dzwonnica początkowo była do kościoła dobudowana (1675 r.), od 1688 r. wolnostojąca. Na cmentarzu, ogrodzonym parkanem, znajdowała się kostnica.

Budowę nowego, murowanego kościoła przeprowadził ksiądz Antoni Kokorski. Budowla została wzniesiona w 1886 roku. Plany opracował znany na Śląsku mistrz budowlany z Bytomia – Paweł Jackisch. Kościół jest neogotycki, ceglany. Od południowego wschodu wznosi się wieża zwieńczona ostrosłupowym hełmem, nawa ma kształt prostokąta, do którego przylega zamknięte wielobocznie, węższe prezbiterium. Wnętrze jest jednonawowe z wystrojem neogotyckim. Ze starego kościółka pozostało fragmentaryczne wyposażenie.

Kaplica Matki Boskiej Częstochowskiej w miejscowości Ligota Tworkowska (ob. odtworzona w Grabówce). Decyzja o budowie kaplicy została podjęta w 1900 r. przez mieszkańców Ligoty Tworkowskiej. Budowa kaplicy wykonana była sposobem gospodarczym. Mieszkańcy własnoręcznie wyrabiali i wypalali cegły. W 1901 r. rozpoczęto budowę kaplicy. Latem 1902 r. kaplicę poświęcono. W 1958 r. rozpoczęto prace związane z budową zakrystii. W 1971 r. do kaplicy dobudowano część południową. Nawa kaplicy była wydłużona składająca się z dwóch części: północna (starsza) na rzucie prostokąta, w części prezbiterialnej zamknięta 3-bocznie, po stronie zachodniej przylegała do niej prostokątna zakrystia. Część południowa (nowsza) węższa, prostokątna. Kaplica ze względu na likwidację wsi została odtworzona w Grabówce (wykonano nową, większą dobudówkę). Ze starej kaplicy przeniesiono ołtarz, drogę krzyżową, posągi świętych, drewniany krzyż oraz 4000 sztuk klinkierowej cegły.

Fot. 3. Kaplica Matki Boskiej Częstochowskiej, po lewej kaplica odtworzona w Grabówce, po prawej oryginalny wygląd kaplicy.

II. Obiekty mieszkalne

Najstarsze zachowane do dnia dzisiejszego budynki mieszkalne pochodzą prawdopodobnie z końca XIX w., jednakże większość powstała już w I połowie XX w. Są to głównie budowle ceglane, otynkowane, założone na rzucie prostokąta, zazwyczaj w układzie kalenicowym, jednokondygnacyjne z poddaszem (w partiach szczytowych poddasza najczęściej znajdują się dodatkowe pomieszczenia mieszkalne), nakryte dachami dwuspadowymi (część naczółkowymi) z pokryciem z dachówki cementowej. Detal architektoniczny w tej zabudowie jest niezwykle skromny i ma on zazwyczaj formę gzymsów, wydzielających część strychową od części mieszkalnej oraz sfazowanych cokołów lub z rzadka prostych opasek okiennych.

Z przełomu XIX i XX w. oraz początku XX w. pochodzą lokalizowane zazwyczaj na działkach o kształtach wydłużonych prostokątów, połączone budynek mieszkalny z gospodarczym, tworzące jeden budynek na planie wydłużonego prostokąta ustawionego szczytowo do drogi, powiązane w tylnej części ze stodołą ustawioną do niego prostopadle lub równolegle.

Z XX w. pochodzą domy mieszkalne na planie krótkiego prostokąta lub zbliżonym do kwadratu, zazwyczaj ustawione kalenicowo do drogi. Towarzyszące im budynki gospodarcze znajdują się zazwyczaj w tyle posesji i mają formy tradycyjne.

III. Inne obiekty architektury

Fot. 4. Grabówka, spichlerz w zespole dworskim.

Spichlerz dworski w Grabówce (nr rejestru zabytków 762/66). Budynek spichlerza pochodzi z XVIII wieku. Murowany z cegły, kryty dwuspadowym dachem na planie prostokąta. Najciekawszymi elementami są kute drzwi oraz kamienny portal herbowy. Spichlerz w przeszłości należał do zabudowań dworskich, które nie przetrwały do

naszych czasów. Nieistniejący pałac pochodził z pierwszej poł. XIX w., klasycystyczny, murowany z cegły, potynkowany, wzniesiony na rzucie wydłużonego prostokąta, podpiwniczony, parterowy, nakrywał go dach siodłowy. Budynek posiadał dwutraktowy układ wewnątrz. Zabytek zniszczony po 2001 roku. W pobliżu ruin dworu niewielki park krajobrazowy (pow. 1,6 ha), zdewastowany w II połowie XX w.

Spichlerz w miejscowości Buków. Przy ul. Zabytkowej znajduje się drewniany spichlerz, tzw. sypaniec, z przełomu XVIII i XIX w. Tzw. sypaniec, służył do suszenia zboża lub przechowywania owoców. Spichlerz ma archaiczne sklepienie kopulaste. Szczyt szalowany deskami. Daszek dwuspadowy, kryty gontem. Nad drzwiami data 1819 r., która dotyczy przeniesienia spichlerza z Owsiszczu.

Fot. 5. Buków. Spichlerz, tzw. sypaniec.

IV. Cmentarze

Na terenie gminy Lubomia istnieje kilka cmentarzy. W Lubomi występują cztery: stary cmentarz przy ul. Korfantego naprzeciw kościoła parafialnego, cmentarz przy kościele parafialnym, cmentarz komunalny przy ul. Pogrzebieńskiej oraz cmentarz żołnierzy radzieckich zlokalizowany przy cmentarzu komunalnym. W Syryni pomiędzy ul. 3 Maja a Poprzeczną znajduje się otoczone drzewami wzniesienie, na którym znajduje się stary cmentarz przykościelny datowany na XVI w. Do roku 1938 w tym miejscu stał drewniany kościółek p.w. św. Michała Archanioła i wolnostojąca dzwonnica, które przeniesiono do Katowic do Parku Kościuszki. Kościół otoczony był drewnianym ogrodzeniem. Na początku 1914 r. powstał nowy cmentarz (przy ul. Powstańców Śląskich).

Cmentarz parafialny istniał również w miejscowości Nieboczowy. Ze względu na likwidację wsi (budowa polderu przeciwpowodziowego) został on przeniesiony do nowych Nieboczów (2015-16 r.).

Fot. 6. Syrynia, tzw. "grób Bordynowskiej Pani".

Do ciekawych zabytków należy tzw. **"Grób Bordynowskiej Pani" w Syryni.** Bordynowska Pani, czyli Zofia Eleonora von Bodenhausen urodziła się w 1676 roku, zmarła w 1751 roku w Brzegu, ale jej ciało zostało przewiezione na Grabówkę, której była właścicielką. Wzgórze, na którym znajduje się grób, góruje nad okolicą, leży ok. 250 m n.p.m. pomiędzy wsiami Lubomia i Syrynia, niedaleko drogi prowadzącej od skrzyżowania – dawnego dworu na Grabówce. Miejsce pochówku oznaczono ceglanym, kwadratowym słupem

zwieńczonym gzymsem i ceglanym zadaszeniem. O grobie „Bordynowskiej Pani” do dziś opublikowano kilka legend. Najstarszą znaną legendę wydał w 1927 r. profesor i dyrektor raciborskiego muzeum Georg Hyckel (1880-1975). Opowiedziano w niej o losach pewnej hrabiny, która spocząć chciała pod gołym niebem, a miejsce jej pochówku wyznaczyć miały zaprzęgnięte do wozu i pognane przed siebie dwa białe woły. Historia ta przypomina starszą, popularną cieszyńską opowieść o Czarnej Księżnej.

W miejscu pochówku dwukrotnie przeprowadzono badania archeologiczne. Pierwsze próby, które przeprowadzono w 1968 r. pod kierunkiem Jerzego Szydłowskiego, zakończyły się porażką z uwagi na zniszczenia dokonane nocą przez nieznanych sprawców. Badania

archeologiczne grobu ponowiono dopiero w 2015 roku przez Sławomira Kulpę. Jak się okazało, w miejscu tym znajdowały się dwie krypty. Na ceglanej posadzce starszej krypty znaleziono kości ludzkie należące do dwóch osób zmarłych w młodym wieku (do 20 lat) oraz uchwyty trumny. Nowo wzniesiony obiekt powstał częściowo na miejscu starej krypty a we wnętrzu grobowca odkryto szkielet kobiety w wieku starszym. Krypta była splądrowana. Badania wykazały jednak, że zmarłą pochowano najprawdopodobniej w dwóch trumnach – dębowej i sosnowej, bez sarkofagu. Trumna była obita czerwonym aksamitem. Dane archeologiczne i historyczne dowodzą, że w miejscu tym spoczęła zarówno Zofia Eleonora von Bodenhausen, jak i jej dzieci. Ponowny pochówek Bordinowskiej Pani odbył się 27 maja 2018 r.

V. Obiekty małej architektury

Na terenie gminy Lubomia istnieje kilkanaście obiektów tzw. małej architektury o charakterze zabytkowym, łącznie 37 zabytków. Największą ilość stanowią krzyże przydrożne (27 obiektów), głównie kamienne (przeważnie z piaskowca), kapliczkowe z postacią Chrystusa na krzyżu i figurą Matki Boskiej Bolesnej poniżej (zazwyczaj w niszy). Tego typu krzyże głównie wykonywano na przestrzeni ćwierćwiecza, od lat 80-tych XIX wieku do początku XX w.

Fot. 7. Buków, ul. Główna 38 - krzyż kapliczkowy; Grabówka, ul. Bordinowska 22 - kapliczka p.w. św. Barbary; Grabówka, ul. Asnyka - figura św. Jana Nepomucena.

Występują również kapliczki z figurami świętych (8 obiektów), m.in. kapliczka kubaturowa p.w. św. Barbary z 1896 r. w Grabówce, kapliczka pierwotnie z figurą św. Jana Ewangelisty przy ul. Korfantego w Lubomi, kapliczka/grota z figurą Chrystusa przy ul. Tartakowej w Lubomi, kapliczka słupowa z figurą św. Urbana w nowych Nieboczowach (rekonstrukcja), kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena w nowych Nieboczowach (rekonstrukcja), kapliczka p.w. Matki Boskiej Fatimskiej w nowych Nieboczowach (rekonstrukcja), kapliczka z figurą św. Antoniego w Syryni (ul. Bukowska/Raciborska), kapliczka/grota z figurą Matki Boskiej Fatimskiej na starym cmentarzu w Syryni.

Na terenie gminy istnieją także dwie figury świętych, wolnostojące, na postumencie (św. Jana Nepomucena w Grabówce, Matki Boskiej w Lubomii). Do bardzo ciekawych obiektów należy **figura św. Jana Nepomucena w Grabówce**. Figura znajduje się na granicy Lubomi i Grabówki. Została ufundowana w 1738 roku przez rodzinę Lichnowskich, posiadających swoje dobra na Grabówce. Polichromowana rzeźba przedstawia świętego, trzymającego otwartą księgę, z globem u stóp. Na froncie postumentu znajduje się herb

fundatora oraz łaćński napis z „Przypowieści Salomonowych” - po zsumowaniu dużych liter tego napisu, które odpowiadają cyfrom rzymskim otrzymany datę ustawienia figury. Figura została poddana renowacji w 2013-14 r.

W Syryni przy ul. Wodzisławskiej zachował się **krzyż pokutny** z XIII w. Krzyż zachowany fragmentarycznie, zniszczony w 1932 r., utracił wówczas ramiona. Wykonany z różowego piaskowca, wzniesiony przez mordercę na miejscu dokonanego zabójstwa.

Fot. 8. Syrynia, ul. Wodzisławska 22, fragment krzyża pokutnego.

5.2.3 Zabytki ruchome

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków na terenie Gminy Lubomia stanowią przede wszystkim wyposażenie kościołów i kaplic. Ze względu na ich bezpieczeństwo w opracowaniu nie zostają przytoczone żadne dane z tego zakresu.

5.2.4 Zabytki archeologiczne

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 ze zm.) wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze

materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Na terenie Gminy Lubomia w ewidencji konserwatorskiej znajduje się 90 stanowisk archeologicznych, z tego 2 wpisane do rejestru zabytków (obydwa stanowiska znajdują się w miejscowości Lubomia). Większość stanowisk archeologicznych została rozpoznana „powierzchniowo” podczas dużego projektu realizowanego już od końca lat 70-tych XX w., jest to Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP).

Obszar Gminy Lubomia znajduje się na 6 obszarach AZP: 102-40, 102-41, 103-40, 103-41, 104-40, 104-41. Większość stanowisk archeologicznych to stanowiska wielokulturowe, na obszarze których wyróżniono materiał zabytkowy z różnych epok. Praktycznie wszystkie stanowiska posiadają określoną chronologię (wyjątek stanowią stanowiska z miejscowości Buków oraz Kamień, ale w ich przypadku można mówić o „stanowiskach archiwalnych” gdyż teren miejscowości został wykorzystany do budowy polderów przeciwpowodziowych). Występują tutaj stanowiska od czasów epoki kamienia po nowożytność, wyraźna jest jednak przewaga stanowisk o chronologii od wczesnego średniowiecza po nowożytność.

Zabytkami archeologicznymi o najwyższej wartości jest niewątpliwie grodzisko w Lubomi (stanowisko 1, AZP 103-41/50), które łączone jest ze słowiańskim plemieniem Gołeszyców i ze względu na jego duże rozmiary i rozbudowany system fortyfikacji uważa się za ich główny ośrodek grodowy. Obiekt należy do największych i najlepiej zachowanych grodzisk w województwie śląskim. Zabytek posiada świetnie czytelne w terenie umocnienia ziemne oraz dobrze zachowane nawarstwienia kulturowe. Badania archeologiczne tego obiektu prowadzone były już w latach 1933-1935 oraz 1939 przed Romana Jakimowicza a następnie w latach 1966-1970 pod kierownictwem Jerzego Szydłowskiego. Podczas badań w latach 60-tych odkryto szereg obiektów archeologicznych, w tym ślady domostw oraz zabytki łączone z Awarami oraz Państwem Wielkomorawskim. Badania wskazują, że gród powstał na miejscu nieumocnionej osady, którą założona już w VII wiek, natomiast umocnienia grodowe zaczęto wznosić w VIII wieku. Jerzy Szydłowski wiązał upadek grodu (widoczne były ślady pożaru) z najazdem Świętopełka, władcy Państwa Wielkomorawskiego (źródła pisane mówią o podbiciu państwa Wiślan przez właśnie tego władcę). Dzięki zapiskom średniowiecznego autora tzw. Geografa Bawarskiego możemy łączyć grodzisko w Lubomi z ludem Gołeszyców. Rozmiary założenia grodowego a także jego bardzo dobra widoczność w terenie sprawia iż jest to jeden z ciekawszych zabytków archeologicznych, mogących jednocześnie stać się atrakcją turystyczną całego regionu.

Innym bardzo wartościowym reliktem archeologicznym są pozostałości średniowiecznego „zamku na Kotówce” (AZP 102-41/42) w Lubomi. Jest to również jeden z najcenniejszych zabytków archeologicznych na terenie Górnego Śląska. Obiekt jest rzadkim śladem ufortyfikowanej siedziby książęcej z XIV-XV w. Stanowisko posiada zachowaną formę terenową i nawarstwienia kulturowe, które są nasycone licznymi zabytkami ruchomymi również z innych epok m.in. epoki brązu. Nie dysponujemy źródłami pisany

dotyczącymi tego założenia, jednak być może można go łączyć z księciem raciborskim Janem I lub jego synem Janem II Żelaznym. Bardzo możliwe, iż założenie to zostało zniszczone podczas wojen husyckich w XV wieku. W 2005 roku przeprowadzono badania sondażowe (Miroslaw Furmanek oraz Sławomir Kulpa), które pozwoliły odkryć sporą ilość zabytków oraz warstwy kulturowe i obiekty archeologiczne. Oprócz średniowiecza oraz nowożytności natrafiono na zabytki mezolityczne, ceramikę neolitycznej kultury ceramiki wstęgowej rytej oraz kultur z epoki brązu.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 ze zm.) stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. uznanie za pomnik historii;
3. utworzenie parku kulturowego;
4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Lubomia funkcjonują dwie z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (s. 25-29 niniejszego opracowania).

5.3.1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z *ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 ze zm.) rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- ✓ księga A – zabytki nieruchome,
- ✓ księga B – zabytki ruchome,
- ✓ księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187). Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo, którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Na terenie gminy Lubomia w rejestrze zabytków nieruchomych i archeologicznych znajduje się jedynie 5 obiektów (2 stanowiska archeologiczne, 3 obiekty nieruchome). Do rejestru zabytków wpisany był także dwór z XIX w. w Grabówce (nr rejestru A/760/66) wraz z oficyną (nr rejestru A/761/66), obecnie budynki nie istnieją.

Tabela 1. Zabytki nieruchome gminy Lubomia wpisane do rejestru zabytków.

L.p.	Lokalizacja	Obiekt objęty ochroną	Nr rejestru zabytków
1	Buków, ul. Główna/Odrzańska	Kaplica Różańcowa p.w. Matki Boskiej Bolesnej z XVIII w., drewniana. Brak określenia granic ochrony.	735/66 05.08.1966 r.
2	Grabówka, ul. Bordinowska	Spichlerz dworski, przełom XVIII i XIX w., murowany, trójkondygnacyjny, klasycystyczny. Granice ochrony obejmują całość obiektu w ramach dawnego założenia dworskiego.	762/66 26.09.1966 r.
3	Lubomia, ul. św. Jana Nepomucena/Polna	Kaplica p.w. św. Jana Nepomucena z XVIII w., drewniana, na planie ośmioboku. Granice ochrony obejmują całość obiektu w ramach dawnego ogrodzenia.	739/65 05.08.1965 r.

Tabela 2. Zabytki archeologiczne gminy Lubomia wpisane do rejestru zabytków.

ID	Miejsc.	Nr obszaru AZP	Nr na obsz.	Nr w miejsc.	Funkcja obiektu	Kultura	Blizsza chronologia	Nr rejestru
1	Lubomia Kotówka	102-41	41	24	osada obronna - grodzisko.	-	wczesne średniowiecze	706/65 z 8.11.1965 r.
2	Lubomia	103-41	50	1	punkt osadn. grodzisko	k. przeworska -	późny ok. wpływ. rzymskich wczesne średniowiecze VIII-IX w.	705/65 z 5.11.1965 r.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2017 poz. 2187 ze zm.). Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2017 poz. 2187), gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim konserwatorem Zabytków projektów

decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków Gminy Lubomia została opracowana w 2018 r. Zawiera 124 zabytki nieruchome oraz 91 stanowisk archeologicznych. Wśród zabytków tylko pięć jest wpisanych do rejestru zabytków, z czego dwa są to zabytki nieruchome archeologiczne.

Ze względu na budowę polderu przeciwpowodziowego Racibórz Dolny i likwidację całych wsi: Ligoty Tworkowskiej oraz Nieboczowy wiele budynków będących w ewidencji konserwatorskiej (znajdujących się na liście przekazanej przez WUOZ do Gminy w 2010 roku) zostało zniszczonych i niestety nie mogło się znaleźć w utworzonej Gminnej Ewidencji. Zadbano przy tym o zachowanie zabytkowych kapliczek z miejscowości Nieboczowy poprzez przeniesienie ich do nowo powstałej wsi Nieboczowy (kapliczki zostały zrekonstruowane, krzyże poddane renowacji). W przypadku cmentarza parafialnego w Nieboczowach wykonano prace ekshumacyjne a zmarłych ponownie pochowano. Natomiast zabytkowa kaplica p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej z Ligoty Tworkowskiej została odtworzona w Grabówce. Do wsi Grabówka przeniesiono również krzyż kamienny z 1887 r.

Podczas prac terenowych przy tworzeniu Gminnej Ewidencji Zabytków zweryfikowano również listę otrzymaną od WUOZ. Okazało się, że wiele budynków zostało gruntownie przebudowanych lub całkowicie zburzonych, a na ich miejsce postawiono nowe domy.

Zaktualizowany spis zabytków nieruchomych i archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Lubomia przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 3. Zabytki nieruchome znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Lubomia.

L.p.	Miejscowość	Ulica	Numer	Obiekt	Nr dz.	Materiał	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
1	Buków	Główna		Kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy	728/127	mur.	1931-33 r.		
2	Buków	Główna	w ogrodzeniu kościoła	Krzyż	728/127		XIX/XX w.		
3	Buków	Główna/Odrzańska		Kaplica Różańcowa p.w. Matki Boskiej Bolesnej	758/114	drew.	1770 r.	735/66	05.08.1966 r.
4	Buków	Główna	38	Krzyż	679/183	kam.	1880 r.		
5	Buków	Odrzańska	4	Budynek mieszkalny	99	mur.	II-III ćw. XX w.		
6	Buków	Krzyżanowicka	1	Budynek cegielni	220/5	mur.	I ćw. XX w.		
7	Buków	Zabytkowa	6	Spichlerz	170	drew.	k. XVIII w.		
8	Buków			Układ ruralistyczny wsi			XIX, XX w.		
9	Grabówka	Asnyka, Jana Nepomucena		Figura św. Jana Nepomucena	1721/85	kam.	1738 r.		
10	Grabówka	Bordynowska		Zespół folwarczny			XIX w.		
11	Grabówka	Bordynowska		Spichlerz dworski w zespole folwarku	1474/48	mur.	XVIII/XIX w.	762/66	26.09.1966 r.
12	Grabówka	Bordynowska		Park dworski z reliktnami starodrzewu - dęby w zespole folwarku	1429/48, 1613/48		XIX w.		
13	Grabówka	Bordynowska		Aleja starodrzewu w zespole folwarku prowadząca z gospodarstwa rybackiego Wielikąt do zespołu dworsko-folwarcznego w Grabówce	564/33, 1710/29		XIX w.		
14	Grabówka	Bordynowska	obok spichlerza	Budynek gospodarczy w zespole folwarku	1488/48	mur.	XIX w.		
15	Grabówka	Bordynowska		Budynek gospodarczy w zespole folwarku	1468/7	mur.	1862 r.		
16	Grabówka	Bordynowska	2C	Kaplica p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej odtworzona na wzór i pamiątkę Kaplicy pod tym samym wezwaniem z Ligoty Tworkowskiej	1612/48	mur.	1901-1902 r. 2013 r. rekonstrukcja kaplicy		
17	Grabówka	Bordynowska	obok kaplicy	Krzyż, przeniesiony z Ligoty Tworkowskiej (pierwotnie również usytuowany obok kaplicy)	1612/48	kam.	1887 /1905 r.		
18	Grabówka	Bordynowska	22	Kaplica p.w. św. Barbary	101, 1414/138, 1416/139	mur.	1896 r.		
19	Grabówka	Bordynowska	26	Budynek mieszkalny	152	mur.	I ćw. XX w.		
20	Grabówka	Górna	15	Krzyż	153	kam.	1886 r.		
21	Grabówka			Układ ruralistyczny wsi			XIX, XX w.		
22	Lubomia	Asnyka/Graniczna/Korfantego		Krzyż	1530/156	kam.	1957 r.		

23	Lubomia	Korfantego		Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny	707/38, 708/39	mur.	1887 r.		
24	Lubomia	Korfantego		Cmentarz przykościelny	707/38		XIX/XX w.		
25	Lubomia	Korfantego	na cmentarzu przykościelny	Krzyż	707/38	kam.	1900 r.		
26	Lubomia	Korfantego	przy kościele parafialnym	Krzyż	708/39	kam.	1887 r.		
27	Lubomia	Korfantego	przy kościele parafialnym	Figura Matki Boskiej	708/39	kam.	1932 r.		
28	Lubomia	Korfantego		Kaplica cmentarna na starym cmentarzu	146	mur.	k. XIX w.		
29	Lubomia	Korfantego		Stary cmentarz, przykościelny	146		k. XIX w.		
30	Lubomia	Korfantego	na starym cmentarzu	Krzyż	146	kam.	1895 r.		
31	Lubomia	Korfantego	obok 1	Kapliczka (dawniej z figurą św. Jana Ewangelisty)	574/4		XIX/XX w.		
32	Lubomia	Korfantego	15	Budynek mieszkalny	10	mur.	I ćw. XX w.		
33	Lubomia	Korfantego	16	Budynek mieszkalny	744/159	mur.	I ćw. XX w.		
34	Lubomia	Korfantego	27	Budynek mieszkalny	598/14	mur.	I ćw. XX w.		
35	Lubomia	Korfantego	29	Budynek mieszkalny	857/15	mur.	I ćw. XX w.		
36	Lubomia	Korfantego	35	Budynek mieszkalny	757/17	mur.	I ćw. XX w.		
37	Lubomia	Korfantego	37	Budynek fabryki cygar, tzw. "cygarownia", ob. Budynek handlowo-usługowy	1683/18	mur.	I ćw. XX w.		
38	Lubomia	Korfantego	obok nr 55	Urządzenie hydrotechniczne, śluza	1531/171	mur.	I ćw. XX w.		
39	Lubomia	Korfantego	57, 59	Budynek mieszkalny	775/32, 776/32	mur.	I ćw. XX w.		
40	Lubomia	Korfantego	69, 71	Budynek szkoły, ob. Budynek instytucji samorządowych	892/36	mur.	I ćw. XX w.		
41	Lubomia	Mickiewicza	39	Budynek mieszkalny	740/66	mur.	I ćw. XX w.		
42	Lubomia	Mickiewicza	45	Budynek mieszkalny	840/111	mur.	I ćw. XX w.		
43	Lubomia	Mickiewicza	67	Kino, ob. Budynek mieszkalno-usługowy	1500/72	mur.	II-III ćw. XX w.		
44	Lubomia	Mickiewicza	123	Budynek szkoły, ob. Budynek mieszkalny	502/79	mur.	I ćw. XX w.		
45	Lubomia	Mickiewicza	127	Budynek mieszkalny	424/89	mur.	I ćw. XX w.		
46	Lubomia	Mickiewicza	159	Budynek mieszkalny	528/135	mur.	I ćw. XX w.		
47	Lubomia	Mickiewicza	160	Krzyż	164	kam.	1903 r.		
48	Lubomia	Mickiewicza	167	Budynek mieszkalny	579/147	mur.	I ćw. XX w.		
49	Lubomia	Mickiewicza/Jana Nepomucena		Krzyż	1850/91	kam.	XIX/XX w.		
50	Lubomia	Musiola	6	Budynek leśniczówki Światowiec	1663/75	mur.	1881 r.		

51	Lubomia	Jana Nepomucena/Polna		Kaplica p.w. św. Jana Nepomucena	236	drewn.	ok. 1700 r.	739/65	05.08.1965 r.
52	Lubomia	Jana Nepomucena	7	Budynek mieszkalny	1428/135	mur.	I ćw. XX w.		
53	Lubomia	Jana Nepomucena	42	Budynek mieszkalny	589/215	mur.	I ćw. XX w.		
54	Lubomia	Paprotnik		Zespół zabudowy dawnego folwarku "Paprotnik"			XIX/XX w.		
55	Lubomia	Paprotnik	1	Olejarnia w zespole folwarku, ob. Budynek produkcyjny	253/66	mur.	XIX/XX w.		
56	Lubomia	Paprotnik	6	Rządcówka w zespole folwarku, ob. Budynek mieszkalny	244/66	mur.	1884 r.		
57	Lubomia	Paprotnik	8	Dwojak w zespole folwarku	241/66	mur.	XIX/XX w.		
58	Lubomia	Paprotnik		Obora w zespole folwarku, ob. Budynek gospodarczy	264/66	mur.	XIX/XX w.		
59	Lubomia	Pogrzebieńska	2	Budynek plebanii	1560/42	mur.	I ćw. XX w.		
60	Lubomia	Pogrzebieńska		Cmentarz komunalny	851/108, 853/105, 855/105, 157/103, 159/104, 862/100, 863/99		I ćw. XX w.		
61	Lubomia	Pogrzebieńska		Cmentarz żołnierzy Armii Czerwonej z II wojny światowej	695/109		1943-45 r.		
62	Lubomia	Polna	9	Budynek mieszkalny	1922/297	mur.	I ćw. XX w.		
63	Lubomia	Polna	13	Budynek mieszkalny	633/299	mur.	I ćw. XX w.		
64	Lubomia	Polna	22	Budynek mieszkalny	651/292	mur.	I ćw. XX w.		
65	Lubomia	Polna	31	Krzyż	970/374	kam.	XIX/XX w.		
66	Lubomia	Polna	42	Budynek mieszkalny	1414/369	mur.	II-III ćw. XX w.		
67	Lubomia	Polna	61	Budynek mieszkalny	981/399	mur.	I ćw. XX w.		
68	Lubomia	Polna	63	Budynek mieszkalny	977/397	mur.	II-III ćw. XX w.		
69	Lubomia	Polna	75	Krzyż	1745/438	kam.	1892 r.		
70	Lubomia	Polna	87	Budynek mieszkalny	194/97	mur.	II-III ćw. XX w.		
71	Lubomia	Polna	94	Budynek mieszkalny	2014/435	mur.	II-III ćw. XX w.		
72	Lubomia	Potocka	29, 31	Budynek mieszkalny	896/194, 1437/194	mur.	I ćw. XX w.		
73	Lubomia	Tartakowa	48	Budynek mieszkalny	1562/46	mur.	I ćw. XX w.		

74	Lubomia	Tartakowa	65	Kapliczka	1066/136	mur.	III ćw. XX w.		
75	Lubomia	Tartakowa	71	Budynek mieszkalny	444/120	mur.	I ćw. XX w.		
76	Lubomia	Tartakowa, Pogrzebińska		Krzyż	801/43	kam.	XIX/XX w.		
77	Lubomia			Układ ruralistyczny wsi			XIX, XX w.		
78	Niebochowy	Kolejowa	na cmentarzu parafialnym (przeniesionym z Niebochowych)	Krzyż cmentarny (przeniesiony z Niebochowych, pierwotnie również na cmentarzu parafialnym)	1821/274	kam.	II/III ćw. XX w.		
79	Niebochowy	Kolejowa	przed cmentarzem parafialnym (przeniesionym z Niebochowych)	Krzyż Męki Pańskiej (przeniesiony z Niebochowych, pierwotnie przy drodze na most w kierunku Raciborza Płoni)	1821/274	kam.	1891 r.		
80	Niebochowy	Kolejowa/Dąbrowy	u zbiegu ulic	Rekonstrukcja zabytkowej kapliczki słupowej z figurą św. Urbana (przeniesiona z Niebochowych, pierwotnie przy ul. J. Kochanowskiego)	1838/15	mur.	k. XIX w.		
81	Niebochowy	Wiejska	na pld. od kościoła	Rekonstrukcja zabytkowej kapliczki z figurą św. Jana Nepomucena (przeniesiona z Niebochowych, pierwotnie przy ul. J. Rzeczej 12)	1627/209	kam.	1867 r.		
82	Niebochowy	Wiejska	przed kościołem p.w. św. Józefa Robotnika	Krzyż Męki Pańskiej (przeniesiony z Niebochowych, pierwotnie przy zbiegu ul. Rzeczej i Wiejskiej na miejscu drewnianego kościoła)	1629/209	kam.	1877 r.		
83	Niebochowy	Wiejska	przy kościele p.w. św. Józefa Robotnika	Rekonstrukcja zabytkowej kapliczki p.w. Matki Boskiej Fatimskiej (przeniesiona z Niebochowych, pierwotnie przy ul. Rzeczej 5)	1629/209	mur.	1956 r.		
84	Niebochowy	Wiejska		Krzyż Męki Pańskiej (przeniesiony z Niebochowych, pierwotnie przy ul. Wiejskiej 49)	942/218	kam.	1909 r.		
85	Niebochowy	Brzeska	1	Krzyż Męki Pańskiej (przeniesiony z Niebochowych, pierwotnie przy zbiegu ul. Brzeskiej i J. Kochanowskiego)	1599/171	kam.	1875 r.		
86	Syrynia	Bukowska/Powstańców Śląskich		Krzyż	1243/330	kam.	XIX/XX w.		
87	Syrynia	Bukowska/Raciborska		Kapliczka z figurą św. Antoniego	326	kam.	XIX/XX w.		
88	Syrynia	Dąbrowy	naprzeciw 15	Krzyż	992/180	kam.	I ćw. XX w.		
89	Syrynia	Dolna	2	Budynek mieszkalny	897/182	mur.	I ćw. XX w.		
90	Syrynia	3 Maja/Poprzeczna		Cmentarz przykościelny	800/430		XVI-II ćw. XX w.		

91	Syrynia	3 Maja/Poprzeczna	na cmentarzu przykościelnym	Krzyż	800/430	kam.	XIX/XX w.		
92	Syrynia	3 Maja/Poprzeczna	na cmentarzu przykościelnym	Grota z figurą Matki Boskiej Fatimskiej	800/430	kam.	1955 r.		
93	Syrynia	3 Maja/Poprzeczna		Krzyż	800/430	kam.	1892 r.		
94	Syrynia	3 Maja/Musiola		Krzyż	1121/339	kam.	1892 r.		
95	Syrynia	3 Maja	3	Budynek mieszkalny	654/38	mur.	I ćw. XX w.		
96	Syrynia	3 Maja	11	Budynek mieszkalny	489/18	mur.	I ćw. XX w.		
97	Syrynia	3 Maja	20	Budynek mieszkalny	836/353, 1323/353	mur.	I ćw. XX w.		
98	Syrynia	3 Maja	36	Budynek mieszkalny	1208/370	mur.	I ćw. XX w.		
99	Syrynia	3 Maja	41	Budynek mieszkalny, ob. Budynek mieszkalno-usługowy	1731/379	mur.	I ćw. XX w.		
100	Syrynia	3 Maja	84	Budynek mieszkalny	2459/24	mur.	I ćw. XX w.		
101	Syrynia	Potokowa	9	Budynek mieszkalny	1221/329	mur.	I ćw. XX w.		
102	Syrynia	Powstańców Śląskich		Kopiec graniczny trzech wsi	1389/65	ziemny	1793/94 r.		
103	Syrynia	Powstańców Śląskich	na pñ. od kopca	Grobowiec z pomnikiem w formie ceglanej kolumny, tzw. "Grób Bordynowskiej Pani"	756/69	mur.	XVIII w.		
104	Syrynia	Powstańców Śląskich		Kościół parafialny p.w. św. Antoniego z Padwy	2171/389, 2159/390	mur.	1932-35 r.		
105	Syrynia	Powstańców Śląskich		Cmentarz parafialny	1254/436, 1255/436		I ćw. XX w.		
106	Syrynia	Powstańców Śląskich	na cmentarzu parafialnym	Kaplica cmentarna	1254/436	mur.	XX w.		
107	Syrynia	Powstańców Śląskich	na cmentarzu parafialnym	Krzyż	1255/436	kam.	XX w.		
108	Syrynia	Powstańców Śląskich/Krzyżowa		Krzyż	1395/65	kam.	XIX/XX w.		
109	Syrynia	Powstańców Śląskich	26	Budynek szkoły	2509/427, 2510/427	mur.	1948-51 r.		
110	Syrynia	Powstańców Śląskich	45	Budynek mieszkalny	1249/391	mur.	I ćw. XX w.		
111	Syrynia	Powstańców Śląskich	46	Budynek plebanii	2174/382	mur.	II-III ćw. XX w.		
112	Syrynia	Wodzisławska	22	Krzyż pokutny	810/386	kam.	XIII w.		
113	Syrynia			Układ ruralistyczny wsi			XIX, XX w.		
114	Wielikąt	Weilikąt		Zespół zabudowy dawnego gospodarstwa rybackiego folwarku "Grabówka"			I ćw. XX w.		
115	Wielikąt	Wielikąt		Zespół przyrodniczo-krajobrazowy "Wielikąt"			XV-XVI w.		

116	Wielikąt	Wielikąt	1, 1a, 1b	Trojak w zespole folwarku	1449/30, 1450/30, 1451/30	mur.	I ćw. XX w.		
117	Wielikąt	Wielikąt	2	Dwojak w zespole folwarku	1375/33	mur.	I ćw. XX w.		
118	Wielikąt	Wielikąt	3, 3a	Dwojak w zespole folwarku	1446/30, 1447/30	mur.	I ćw. XX w.		
119	Wielikąt	Wielikąt	4, 4a	Dwojak w zespole folwarku	1373/33, 1374/33	mur.	I ćw. XX w.		
120	Wielikąt	Wielikąt	5	Budynek gospodarczo-magazynowy	1458/30	mur.	I ćw. XX w.		
121	Wielikąt	Wielikąt	obok 5	Budynek gospodarczy	1458/30	mur.	I ćw. XX w.		
122	Wielikąt	Wielikąt		Rządca w zespole folwarku, ob. Gospodarstwo Rybackie "Wielikat"	1458/30	mur.	I ćw. XX w.		
124	Wielikąt	Wielikąt	6	Dwojak w zespole folwarku	1360/33, 1371/33	mur.	I ćw. XX w.		

Tabela 4. Stanowiska archeologiczne występujące na terenie Gminy Lubomia.

ID	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr st. na obszarze	Nr st. w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Bliższa chronologia	Nr rejestru
1	Buków	103-40	137	1	ślad osadn.	k. przeworska?	okr. rzym,?	
2	Buków	104-41	55	1	?		?	
3	Buków	104-41	56	2	?		?	
4	Buków	104-41	57	3	?		?	
5	Grabówka	103-41	30	3	ślad osadn.		okres nowożytny	
6	Grabówka	103-41	32	4	ślad osadn.		okres nowożytny	
7	Grabówka	103-41	33	5	ślad osadn. ślad osadn.		późne średniowiecze okres nowożytny	
8	Grabówka	103-41	42	6	ślad osadn. punkt osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
9	Grabówka	103-41	43	7	punkt osadn.		okres nowożytny	
10	Grabówka	103-41	44	8	ślad osadn. punkt osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
11	Grabówka	103-41	45	9	ślad osadn.		okres nowożytny	
12	Grabówka	103-41	62	1	kopiec ślad osadnictwa		nieokreślona późne średniowiecze	
13	Grabówka	103-41	63	2	punkt osadn. grób		mezolit okres nowożytny XVII w.	
14	Grabówka	103-41	64	10	osada	k. przeworska	późny okres wpływów rzymskich	
15	Grabówka	103-41	65	11	osada	k. przeworska	późny okres wpływów rzymskich	

16	Kamień	104-41	58	2	?		?	
17	Ligota Tworkowska	103-40	57	1	śląd osadn.		pradzieje	
18	Ligota Tworkowska	103-40	58	2	śląd osadn.		średniowiecze	
19	Lubomia	102-40	126	13	śląd osadn.		ep. kamienia	
20	Lubomia	102-40	127	14	punkt osadn.		ep. kamienia	
21	Lubomia	102-40	128	25	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.		wczesne średniowiecze późne średniowiecze późne śred. - okr. nowożyt. okres nowożytny	
22	Lubomia Kotówka	102-41	41	24	osada obronna - grodzisko		wczesne średniowiecze	706/65 z dnia 08.11.1965 r.
23	Lubomia	102-41	42	26	śląd osadn. osada śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia wczesne średniow. późne średniow. okres nowożytny	
24	Lubomia	103-40	59	6	nieokreślona śląd osadn.		wczesne średniowiecze X-XIII w ? Średniowiecze	
25	Lubomia	103-40	60	7	śląd osadn.		wczesne średniowiecze X-XIII w.	
26	Lubomia	103-40	61	8	śląd osadn.		wczesne średniowiecze X-XIII w. ?	
27	Lubomia	103-40	62	2	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn. osada osada osada ?	- lendielska, KPL k. przeworska - - - -	pradzieje neolit okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze późne średniowiecze nowożytność nieokreślone	
28	Lubomia	103-40	63	4	śląd osadn.		pradzieje	
29	Lubomia	103-40	64	3	śląd osadn.	-	wczesne średniowiecze	
30	Lubomia	103-40	65	5	śląd osadn.		pradzieje	
31	Lubomia	103-40	66	9	śląd osadn.		epoka kamienia	
32	Lubomia	103-40	67	11	nieokreślone	k. łżycka	halsztat	
33	Lubomia	103-40	68	10	śląd osadn.		pradzieje	
34	Lubomia	103-40	69	12	śląd osadn. śląd osadn.		pradzieje wczesne średniowiecze X-XIII w. ?	
35	Lubomia	103-41	31	13	śląd osadn. punkt osadn.		późne średniowiecze XV w. okres nowożytny	
36	Lubomia	103-41	34	14	śląd osadn. śląd osadn. punkt osadn. punkt osadn.		epoka kamienia pradzieje późne średniowiecze okres nowożytny	

37	Lubomia	103-41	35	15	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn. punkt osadn.		paleolit? epoka kamienia wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny	
38	Lubomia	103-41	36	16	śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
39	Lubomia	103-41	37	17	śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
40	Lubomia	103-41	38	18	śląd osadn.	k. przeworska	późny okres wpływów rzymskich	
41	Lubomia	103-41	39	19	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn. punkt osadn.		epoka kamienia kultura łużycka? średniowiecze okres nowożytny	
42	Lubomia	103-41	40	20	śląd osadn. śląd osadn.		późne średniowiecze okres nowożytny	
43	Lubomia	103-41	50	1	punkt osadn. grodzisko	k. przeworska -	późny okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze VIII-IX w.	705/65 z dnia 05.11.1965 r.
44	Lubomia	103-41	51	21	?	k. łużycka	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	
45	Lubomia	103-41	52	22	śląd osadn.		neolit	
46	Lubomia	103-41	53	23	śląd osadn.		neolit	
47	Nieboczowy	102-40	125	2	osada		późne średn.	
48	Nieboczowy	103-40	56	1	śląd osadn.		pradzieje	
49	Syrynia	103-41	1	6	śląd osadn. śląd osadn. punkt osadn.		epoka kamienia późne średniowiecze okres nowożytny	
50	Syrynia	103-41	2	7	punkt osadn.		okres nowożytny	
51	Syrynia	103-41	3	8	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia późne średniowiecze okres nowożytny	
52	Syrynia	103-41	4	9	śląd osadn. śląd osadn.		wczesne średniowiecze okres nowożytny	
53	Syrynia	103-41	5	10	śląd osadn. punkt osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
54	Syrynia	103-41	6	11	śląd osadn. punkt osadn.		późne średniowiecze okres nowożytny	
55	Syrynia	103-41	7	12	śląd osadn. śląd osadn. punkt osadn.		epoka kamienia późne średniowiecze okres nowożytny	
56	Syrynia	103-41	8	13	śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
57	Syrynia	103-41	9	14	śląd osadn.		epoka kamienia	

58	Syrynia	103-41	10	15	śląd osadn.		okres nowożytny	
59	Syrynia	103-41	11	16	śląd osadn. punkt osadn.		późne średniowiecze okres nowożytny	
60	Syrynia	103-41	12	17	śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
61	Syrynia	103-41	13	18	śląd osadn. śląd osadn.		późne średniowiecze okres nowożytny	
62	Syrynia	103-41	14	19	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia późne średniowiecze okres nowożytny	
63	Syrynia	103-41	15	20	śląd osadn. punkt osadn.		późne średniowiecze okres nowożytny	
64	Syrynia	103-41	16	21	punkt osadn.		okres nowożytny	
65	Syrynia	103-41	17	22	śląd osadn.		okres nowożytny	
66	Syrynia	103-41	18	23	punkt osadn.		okres nowożytny	
67	Syrynia	103-41	19	24	śląd osadn. punkt osadn.		wczesne średniowiecze okres nowożytny	
68	Syrynia	103-41	20	25	śląd osadn.		okres nowożytny	
69	Syrynia	103-41	21	26	punkt osadn.		okres nowożytny	
70	Syrynia	103-41	22	27	śląd osadn.		epoka kamienia	
71	Syrynia	103-41	23	28	śląd osadn. punkt osadn.		późne średniowiecze okres nowożytny	
72	Syrynia	103-41	24	29	osada	k. łużycka	epoka brązu	
73	Syrynia	103-41	25	30	śląd osadn. punkt osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
74	Syrynia	103-41	26	31	śląd osadn. śląd osadn.		mezolit? okres nowożytny	
75	Syrynia	103-41	27	32	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia późne średniowiecze okres nowożytny	
76	Syrynia	103-41	28	33	śląd osadn.		okres nowożytny	
77	Syrynia	103-41	29	34	śląd osadn. śląd osadn.		epoka kamienia okres nowożytny	
78	Syrynia	103-41	46	35	punkt osadn.		okres nowożytny	
79	Syrynia	103-41	47	36	punkt osadn.		okres nowożytny	
80	Syrynia	103-41	48	37	punkt osadn.		okres nowożytny	
81	Syrynia	103-41	49	38	śląd osadn. śląd osadn.	k. przeworska? -	późny okres wpływów rzymskich okres nowożytny	
82	Syrynia	103-41	54	1	osada osada osada osada	k. pucharów lejkowatych k. amfor kulistych k. mierzanowicka	środkowy neolit późny neolit wczesna epoka brązu wczesne średniowiecze VII-IX w.	

83	Syrynia	103-41	55	2	śląd osadn.		epoka kamienia	
84	Syrynia	103-41	56	3	punkt osadn.		wczesne średniowiecze	
85	Syrynia	103-41	57	4	punkt osadn.		późne średniowiecze	
86	Syrynia	103-41	58	5	punkt osadn.		epoka kamienia	
87	Syrynia	103-41	59	39	punkt osadn.		epoka kamienia	
88	Syrynia	103-41	60	40	osada	k. przeworska	późny okres wpływów rzymskich	
89	Syrynia	103-41	61	41	osada	k. przeworska	okres wpływów rzymskich	
90	Syrynia	103-41	66	42	śląd osadn. śląd osadn.		pradzieje późne średniowiecze	
91	Syrynia	103-41	79	43	śląd osadn.		epoka kamienia	

5.5 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- ✓ tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- ✓ spektakle i widowiska,
- ✓ zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- ✓ wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- ✓ umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Na terenie gminy Lubomia funkcjonują ośrodki kulturalne takie jak:

- Muzeum Szkolne w Syryni. W latach 70-tych XX w. dzięki staraniom nauczycielki ówczesnej szkoły podstawowej P. Ireny Musioł powstała szkolna izba pamięci. Ulokowano w niej wszystkie eksponaty, które udało się jej przez lata zgromadzić. Lokalna społeczność chętnie oddawała jej cenne przedmioty, licząc, że to uchroni je od zapomnienia. Wśród zbiorów muzealnych już wówczas znalazło się wiele przedmiotów codziennego użytku, meble, narzędzia rolnicze, mundury, stroje codzienne i wyjściowe, a także niezliczona ilość zdjęć. Z czasem jednak pomieszczenia muzealne okazały się zbyt małe dla wciąż rozrastającej się kolekcji. Z pomysłem stworzenia nowej lokalizacji dla muzeum mierzone się już od kilkunastu lat. Impulsem do podjęcia wyzwania okazał się nadchodzący jubileusz sześćdziesięciolecia istnienia obecnego budynku szkolnego. Dyrekcja częściowo własnym sumptem, ale przede wszystkim dzięki ofiarnemu wsparciu sponsorów wygospodarowała i zaadaptowała nowe pomieszczenie na siedzibę muzeum. Utworzenie szkolnego Muzeum pozwoliło ocalić przed zniszczeniem, gromadzone przez lata eksponaty. Muzeum umożliwia ponadto prowadzenie żywych lekcji historii, na których uczniowie mogą zobaczyć jak wyglądało życie Górnoszlązaka na przełomie XIX i XX w.

- Gminny Ośrodek Kultury w Lubomi. W 2008 r. GOK przeprowadził projekt „Tradycje lubomskiego kołocza”, który został dofinansowany przez Narodowe Centrum Kultury w ramach programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Rozwój inicjatyw lokalnych”. GOK otrzymał grant w wysokości 8900 zł. W ramach projektu wspólnie z Kołem Gospodyń Wiejskich w Lubomi zorganizowano w szkole spotkanie dyskusyjne na temat tradycji lubomskiego kołocza. Panie z KGW opowiadały o tym jak się piecze tradycyjny śląski kołocz oraz o zwyczajach związanych z tym ciastem. Młodzież została zachęcona do udziału w warsztatach pieczenia kołocza, które odbyły się w listopadzie w GOK-u. W oparciu o spotkanie z młodzieżą oraz przeprowadzone warsztaty pieczenia kołocza został przygotowany i wydrukowany folder „Tradycje lubomskiego kołocza”.

- Wiejski Dom Kultury w Syryni
- Wiejski Dom Kultury w Grabówce
- Wiejski Dom Kultury w Bukowie
- Gminna Biblioteka Publiczna i jej filie.

Wieloletnie tradycje na terenie gminy posiada ruch śpiewaczy i muzyczny. Szeroko znane są chóry mieszane „Echo” z Syryni, „Lutnia” z Lubomi oraz zespoły folklorystyczne: „Johanki” z Nieboczów i „Syryniczki” z Syryni. Lokalny obyczaj i tradycje pielęgnują

prężnie działające cztery Koła Gospodyń Wiejskich. W życiu kulturalnym i sportowym oraz w zakresie ochrony przeciwpożarowej działa 5 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej.

W tym miejscu warto wspomnieć o legendach dotyczących Kopca granicznego rozdzielającego Syrynię i Lubomię (usypany najprawdopodobniej w latach 1793-94), które tłumaczą jego powstanie. Jedna z nich wiąże usypanie Kopca z przemarszem wojsk szwedzkich w czasie wojny trzydziestoletniej (1618-1648). Każdy z żołnierzy miał wówczas nabrać końcem szabli trochę ziemi i rzucić w jedno miejsce i z tej ziemi powstał Kopic. Inna legenda również łączy powstanie Kopca z wojskiem szwedzkim, ale sytuuje je w okresie potopu szwedzkiego (1655-1660). W tym miejscu miały wywiązać się walki między Szwedami a ochotniczymi oddziałami Syryników i Lubomików, broniących króla Polski Jana Kazimierza. Mówi się, że w czasie tych walk zginął dowódca szwedzki, którego ciało żołnierze złożyli w miejscu dzisiejszego Kopca. Inne legendy mówią, że kopiec mógłby być rodzajem kurhanu. Znajdujący się nieopodal głaz jest pozostałością po lądolodzie skandynawskim, w 1962 r. uznany został za pomnik przyrody.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania gminy Lubomia w zakresie ochrony zabytków.

Tabela 5. Analiza SWOT Gminy Lubomia.

MOCNE STRONY
• stanowiska archeologiczne o wysokiej randze wpisane do rejestru zabytków (Lubomia - „Grodzisko Gołęszyców”, Lubomia - Kotówka), • charakterystyczny krajobraz kulturowo-przyrodniczy z czytelnymi pozostałościami gospodarki dworsko-folwarcznej (relikty założeń folwarcznych w Grabówce, Wielikacie, Paprotniku), • lokalny typ tradycyjnej zabudowy mieszkaniowej, dom jednokondygnacyjny, murowany, przekryty dachem dwuspadowym, w większości usytuowany w układzie szczytowym do ulicy, • czytelny w strukturze przestrzennej układ dawnych jednostek wiejskich, z charakterystycznymi dominantami przestrzennymi, w formie wież kościelnych - podkreślającymi miejsca ważne w obszarach jednorodnego krajobrazu ruralistycznego (Lubomia, Syrynia, Buków), • zespół przyrodniczo-kulturowy "Wielikąt" (ostoja ptaków wodnych i błotnych), • obszar Specjalnej Ochrony Ptaków „Stawy Wielikąt i Las Tworkowski” na terenie gminy, • szlaki turystyczne: - szlak legend i zabytków historyczno-przyrodniczych, - ścieżka edukacyjna "Wielikąt". • kaplice drewniane w Bukowie i Lubomi znajdują się na szlaku Architektury Drewnianej Województwa Śląskiego, • odbywające się w gminie imprezy rekreacyjne wykorzystujące walory dziedzictwa

kulturowego (rekonstrukcje bitew powstańczych, rajdy rowerowe, biegi przełajowe, dożynki, konkursy krasomówcze),

- edukacja społeczna odnośnie opieki nad zabytkami (dni regionalizmu, dni otwarte Muzeum Szkolnego w Syryni, wykonanie na podstawie badań archeologicznych mapy grodziska z Lubomi).
- istniejąca infrastruktura informująca o obiektach zabytkowych i obiektach turystyki kulturowej (tablice informacyjne, makieta grodziska wczesnośredniowiecznego, oznakowanie trasy prowadzącej do grodziska, wydanie przewodnika w formie publikacji, monografie),
- atrakcyjne usytuowanie geograficzne w bliskim sąsiedztwie granicy z Czechami oraz ośrodków aglomeracyjnych na Śląsku i w Czechach,
- położenie w bezpośrednim sąsiedztwie szlaków komunikacyjnych łączących przejście graniczne w Chałupkach z Katowicami i resztą kraju oraz szlak komunikacyjny Opole - Racibórz - Pszczyna - Kraków,
- dziedzictwo kulturowe powiązane z kręgami kulturowymi Polski, Czech i Niemiec.

SŁABE STRONY

- niedostateczna promocja zabytków i ich roli w życiu gospodarczym, kulturalnym itp.,
- przekształcenia w obszarze historycznych struktur osadniczych, powodujące "zatarcia" układu przestrzennego oraz zmianę skali zabudowy,
- niska świadomość mieszkańców walorów własnej tradycyjnej architektury lokalnej, mogącej stanowić potencjał turystyczny,
- brak kontynuacji tradycji budowlanych we współczesnym budownictwie, ujawniające się tendencje przebudowy istniejącej zabudowy historycznej zmieniającej charakterystyczne cechy tradycyjnego lokalnego typu budownictwa,
- trudna sytuacja budżetu państwa, czego efektem są niedostateczne, w stosunku do istniejących potrzeb, środki finansowe przeznaczone na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu, pomoc socjalną, edukację, kulturę i sztukę, bezpieczeństwo publiczne, a także zmniejszające się rozmiary przekazywanych do budżetów jednostek samorządu terytorialnego - dotacji i subwencji,
- mała świadomość podmiotów gospodarczych o korzyściach płynących z mecenatu kultury,
- nikłe pozyskiwanie środków zewnętrznych na opiekę nad zabytkami,
- poprzemysłowe zmiany środowiska,

SZANSE

- unikatowe walory dziedzictwa kulturowego, które w połączeniu z dużymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi mogą stanowić znaczący czynnik rozwoju turystyki - duże skupienie cennych zabytków archeologicznych świadczących o bogatej i długiej historii gminy („Grodzisko Gołęszyców”),
- stosunkowo bliskie położenie w sąsiedztwie regionalnego ośrodka polityki rozwoju - Aglomeracji Rybnicko-Raciborskiej,
- tworzenie nowych miejsc pracy w oparciu o walory środowiska kulturowego np. rozwój agroturystyki, tradycyjnej turystyki weekendowej,
- realizacja zbiornika Racibórz Dolny jako gwarancji bezpiecznego zagospodarowania i użytkowania terenów zalewowych doliny rzeki Odry oraz potencjalnej, ponadlokalnej atrakcji turystycznej a także bazy dla rekreacji, sportu i wypoczynku mieszkańców regionu rybnickiego.
- prace remontowo-konserwatorskie obiektów zabytkowych,

- organizowanie imprez sportowo-kulturalnych zwłaszcza o zasięgu ponadlokalnym,
- wykorzystanie funduszy europejskich,
- rozwój organizacji pozarządowych,
- rozwój współpracy transgranicznej.

ZAGROŻENIA

- realizacja zbiornika "Racibórz" (Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o ustanowieniu programu wieloletniego "Program dla Odry - 2006") na obszarze Ligoty Tworkowskiej, Nieboczów, Trawników i Nowego Dworu, w efekcie którego zostały zniszczone istniejące historyczne jednostki osadnicze.
- usytuowanie obiektów zabytkowych i historycznych na terenach zalewowych doliny rzeki Odry (Buków, Ligota Tworkowska, Nieboczowy),
- istniejące i projektowane napowietrzne linie energetyczne wysokiego napięcia, zlokalizowane na znacznych obszarach krajobrazu gminy,
- zmiana form użytkowania terenów - postępujące odłogowanie gruntów i tendencje do zabudowy.
- zauważalna dążność do zabudowywania terenów rolniczych prowadząca do rozproszenia zabudowy i chaosu przestrzennego szczególnie atrakcyjnych pod względem krajobrazowym obszarów oraz zmniejszania powierzchni terenów otwartych stanowiących przedpola ekspozycyjne zachowanych panoram historycznych wsi i zespołów zabudowy (przede wszystkim Lubomi, Syryni, Grabówki).
- słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna,
- niski poziom uczestnictwa w kulturze,
- degradacja zabytków.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.

- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego.
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego gminy, oceny opracowań strategicznych dotyczących rozwoju społeczno - gospodarczego gminy zostały opracowane dwa priorytety (tabela 6). Do realizacji priorytetów wyznaczono kierunki działania wraz z zadaniami. Czynności te osiągnięte zostaną w perspektywie długofalowej, wieloletniej, których ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom gminy właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 z dnia 28.11.2017 r.), Wójt zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata, sprawozdań z realizacji *Gminnego Programu* i przedstawiania ich Radzie Gminy. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji *Programu*, uwzględniające wykonanie zadań, które zostały przyjęte do wypełnienia w czteroletnim okresie obowiązywania *Gminnego Programu* oraz efektywność wcielenia ich w życie.

Tabela 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu I, Priorytetu II.

PRIORYTET I	
ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM KULTUROWYM GMINY	
Kierunki działań:	Zadania:
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	➤ Monitoring stanu zachowania zabytków, zwłaszcza tych będących w stanie zagrożenia. ➤ Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Katowicach. ➤ Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytków stanowiących własność gminy, w miarę posiadanych do dyspozycji środków finansowych w budżecie oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych. ➤ Wspomaganie działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacyjnych zdegradowanych cennych obiektów i obszarów o znaczeniu historycznym. ➤ Intensyfikacja starań o uzyskanie zewnętrznych środków finansowania. ➤ Podczas dokonywania aktualizacji Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego Gminy należy uwzględnić brakujące obiekty zabytkowe znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz usunąć obiekty nieistniejące.

	➤ Egzekwowanie zapisów określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. ➤ Ochrona układów ruralistycznych: ✓ -ochrona ekspozycji i ograniczenie w zabudowie punktów i osi widokowych; ✓ podporządkowanie i zharmonizowanie nowej zabudowy z istniejącymi obiektami o wartościach kulturowych i zabytkowych w zakresie linii zabudowy, zasadniczych proporcji wysokościowych i kubaturowych. ➤ Ochrona stanowisk archeologicznych: ✓ wskazanie lokalizacji w dokumentach planowania przestrzennego; ✓ prowadzenie wszelkich działań inwestycyjnych po przeprowadzeniu nadzoru archeologicznego lub badań wykopaliskowych; ✓ zachowanie w przestrzeni wyodrębnionej formy stanowisk archeologicznych naziemnych z własną formą krajobrazową.
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	➤ Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: ✓ zakładanie nowych kart adresowych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy, ✓ aktualizacja zmian w stosunkach własnościowych oraz zmian stanu prawnego jak aktualne formy ochrony, ✓ systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną, ✓ propozycje skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji; ✓ udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami. ➤ Wspieranie działań zmierzających do zwiększenia liczby obiektów wpisanych do rejestru zabytków należących do właścicieli prywatnych oraz gminy: ✓ Buków, ul. Zabytkowa 6, spichlerz z k. XVIII w., ✓ Grabówka, figura św. Jana Nepomucena z 1783 r., ✓ Syrynia, ul. 3 Maja, stary cmentarz przykościelny z XVI w., ✓ Syrynia, kopiec graniczny trzech wsi z k. XVIII w., ✓ Syrynia, Grobowiec z pomnikiem w formie ceglanej kolumny, tzw. "Grób Bordynowskiej Pani" z XVIII w., ✓ Syrynia, ul. Wodzisławska, krzyż pokutny z XIII w.

PRIORYTET II: PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PIELEGNACJA TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ	
Kierunki działań:	Zadania:
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	➤ Umieszczenie na stronie internetowej gminy gminnej ewidencji zabytków wraz z kartami obiektów oraz Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. ➤ Zapoznanie mieszkańców, przede wszystkim właścicieli obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, z zagadnieniami dotyczącymi gminnej ewidencji zabytków oraz przybliżenie skutków prawnych z tym związanych. ➤ Współpraca z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania na ulicach i drogach gminnych, powiatowych i wojewódzkich dojazdowych w celu ułatwienia dojazdu do tych obiektów - głównie do najcenniejszych zabytków gminy. Ciągła dbałość o tablice już umieszczone oraz oznakowanie zabytków, aby swą estetyką i formą zachęcały do odwiedzenia tych miejsc.
Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy	➤ Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy ➤ Nagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego
Podniesienie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego	➤ Szkolenie pracowników administracji samorządowej odpowiednich wydziałów, pedagogów szkół różnych szczebli w zakresie zasobów dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. ➤ Zapoznanie dzieci i młodzieży, w ramach edukacji szkolnej, z historią gminy oraz dziedzictwem materialnym i sposobami jego ochrony, np. poprzez organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych połączonych z prezentacją najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii. ➤ Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw, seminariów i innych działań propagujących wiedzę o historii i kulturze materialnej gminy. ➤ Aktywne wspieranie wydawania aktualnych map turystycznych w regionie obejmujących także teren gminy. Rozważenie wydania własnej kompleksowej mapy turystycznej zawierającej m. in. szlaki turystyczne i wszystkie zabytki. ➤ Aktywizacja mieszkańców (w tym młodzieży szkolnej) w zakresie podejmowania społecznych prac porządkowych przy zabytkach i w ich otoczeniu, mająca na celu przede wszystkim uświadomienie wartości lokalnego dziedzictwa materialnego i pobudzenie współodpowiedzialności za jego ochronę.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację *Programu* jest Wójt Gminy Lubomia. Do osiągnięcia celu i efektywnego wykonywania zadań w nim określonych służą pomocą następujące instrumenty:

- instrumenty prawne – wynikające z przepisów prawnych (ustaw i przepisów wykonawczych), uchwał Rady Gminy, np. dotyczących zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, tworzenia parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych np. wojewódzkiego konserwatora zabytków czy uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach;
- instrumenty finansowe – dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, korzystanie z funduszy europejskich (z uwagi na trwającą perspektywę finansowania na lata 2014-2020 konieczne jest bieżące śledzenie możliwości pozyskiwania środków na zachowanie dziedzictwa kulturowego);
- instrumenty kontrolne – aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji *Programu* oraz aktualizacja *Programu* związana z ustawowym 4-letnim okresem obowiązywania, dostosowania go do zmieniających się zapisów prawnych oraz możliwości finansowania. Podmiotem koordynującym powyższe działania powinien być powołany przez wójta zespół ds. monitoringu realizacji *Programu*, utworzony przy Urzędzie Gminy w Lubomi, w skład którego wchodziłyby również osoby z instytucji zewnętrznych;
- instrumenty koordynacji – realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- instrumenty społeczne – działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką, współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków (powoływanie nowych).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji Gminnego Programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,

- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,
- elementy dziedzictwa kulturowego wprowadzone do edukacji szkolnej oraz przedszkolnej,
- elementy dziedzictwa kulturowego w pracach bibliotek oraz gminnych jednostek kultury.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- ✓ dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- ✓ promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- ✓ dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- ✓ dotacje wojewódzkie,
- ✓ dotacje powiatowe,
- ✓ dotacje gminne,
- ✓ inne źródła.

Źródła zagraniczne:

- ✓ źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- ✓ źródła pozaunijne.

1. Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej

ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Środki Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

W jednym roku budżetowym wnioskodawca może wystąpić z wnioskiem o udzielenie dotacji lub refundacji do wszystkich ww. organów. Suma przyznanych dofinansowań nie może przekroczyć 100% kosztów zadania wskazanego we wnioskach. Zaleca się, aby składane wnioski zawierały jednakowe zakresy prac oraz pokrywające się kosztorysy. W przypadku uzyskania dofinansowania ze środków publicznych (dotacji bądź refundacji), wnioskodawca może wystąpić o kolejne dofinansowanie (dotację bądź refundację) na ten sam zakres prac dopiero po upływie 10 lat. Terminy składania wniosków: wniosek o dotację - do 28 lutego br., wniosek o refundację - do 30 czerwca br. Wnioskodawca może wystąpić z wnioskiem o udzielenie dotacji bądź refundacji w wysokości:

- do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru w przypadku, jeżeli:

- a) zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- b) zabytek wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych;
- c) stan zachowania zabytku, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Dotacja przyznawana przez ŚWKZ może obejmować wyłącznie prace wykonywane w roku złożenia wniosku na podstawie aktualnych pozwoleń.

Dotacje wojewódzkie i powiatowe

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa (Powiatu) w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Dotacje gminne

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2018 r. poz. 994) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Gminy (Miasta).

Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych

programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię ciepłą.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły - wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych. W oparciu o Wspólną Strategię działania Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na lata 2013 - 2016 z perspektywą do 2020 r., realizuje politykę ochrony środowiska w Polsce. Służą temu stabilne przychody, doświadczane kadry oraz wypracowane formy współpracy z beneficjentami.

Wyznaczony cel generalny Strategii działania NFOŚiGW: „Poprawa stanu środowiska i zrównoważone gospodarowanie jego zasobami przez stabilne, skuteczne i efektywne wspieranie przedsięwzięć i inicjatyw służących środowisku”, realizowany jest w ramach czterech priorytetów:

- Ochrona i zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi;
- Racjonalne gospodarowanie odpadami i ochrona powierzchni ziemi;
- Ochrona atmosfery;
- Ochrona różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej z końcem listopada rozpoczyna przyjmowanie wniosków w ramach nowej unijnej perspektywy. W ramach uruchomionych działań zostanie udostępnionych na projekty środowiskowe ponad 5 mld zł.

Program Dom Kultury+

Organizatorem Programu Dom Kultury+ jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu Kultura - Interwencje jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym. Pilotażowa edycja programu odbyła się w 2013 r.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura - Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa została powołana przez Sejm RP ustawą z dnia 2 lipca 1947 r. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa jest jedynym w Polsce organem państwowym inicjującym i koordynującym działalność związaną z upamiętnianiem

historycznych wydarzeń i miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa narodu polskiego w kraju i zagranicą, a także walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Polski.

Na stronie internetowej znajdują się wnioski między innymi na dofinansowanie Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa na wykonanie prac remontowych na cmentarzach, kwaterach i mogiłach wojennych oraz wniosków o środki finansowe na wykonanie pomników, tablic pamiątkowych lub remonty już istniejących upamiętnień.

Bardzo Młoda Kultura

Wieloletni program wspierania edukacji kulturowej. Celem wieloletniego programu realizowanego w ramach Paktu dla Kultury przez Narodowe Centrum Kultury jest budowanie systemowych rozwiązań wzmacniających stymulowanie kreatywności i edukacji kulturowej przez 16 podmiotów wyłonionych w drodze konkursu - po jednym z każdego województwa.

Podstawowym celem programu jest wspieranie edukacji kulturowej w Polsce. Cel ten będzie urzeczywistniany przez realizację całego szeregu zadań pośrednich. Realizacja zadania odbywa się na terenie Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2016 - 2018. O dofinansowanie w ramach programu mogą się ubiegać samorządowe instytucje kultury. Przy realizacji zadania wskazane jest nawiązanie współpracy poprzez zawarcie porozumienia lub utworzenie konsorcjum z następującymi podmiotami:

- kuratoriami oświaty, centrami i ośrodkami doskonalenia nauczycieli;
- publicznymi i/lub niepublicznymi instytucjami oświatowo
- wychowawczymi;
- organizacjami pozarządowymi;
- instytucjami kultury;
- innymi podmiotami działającymi na polu edukacji kulturowej w województwie.

Każdy z wnioskodawców będzie mógł ubiegać się o dotację w wysokości od 300 do 900 tysięcy złotych na trzyletni okres realizacji dokumentu, a także wsparcie organizacyjne i merytoryczne od powołanego przez NCK zespołu zajmującego się jego obsługą. W ramach programu odbywać się będą coroczne spotkania wszystkich beneficjentów, w trakcie których będą się dzielić doświadczeniami i poszukiwać wspólnie rozwiązań.

Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź - KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2018, Ochrona Zabytków

Dnia 1 października 2017 r. weszło w życie nowe rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 27 września 2017 r. w sprawie szczegółowych warunków uzyskiwania dofinansowania realizacji zadań z zakresu kultury, trybu składania wniosków oraz przekazywania środków z Funduszu Promocji Kultury (Dz. U. poz. 1808).

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;

2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);

3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);

4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych). Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich. O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego udziela dotacji na badania archeologiczne zgodnie z przyjętym Rozporządzeniem z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

Rozporządzenie określa warunki i tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na:

1) badania archeologiczne prowadzone ze względu na planowane albo realizowane:

a) roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

b) roboty ziemne lub zmianę charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co może doprowadzić do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego.

2) wykonanie dokumentacji badań archeologicznych, o których mowa w pkt. 1.

Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań. Zasady udzielania określone są w art. 82a i 82b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

3. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014- 2020

Obecnie trwa przygotowanie trzech typów programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014- 2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja służy wzmocnieniu współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży;
- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej;
- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć m.in. kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

Kreatywna Europa

Kreatywna Europa to nowy program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program ten będzie realizowany w latach 2014 - 2020 i będzie zawierał trzy komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym instrumentem finansowym od 2016 r. Nowe priorytety, które pojawiają się w Kreatywnej Europie wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury.

Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

Program Europa dla Obywateli 2014 - 2020

Powyższy program jest kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego, którego celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli państw członkowskich.

Celami ogólnymi programu są:

- rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy;

- rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli;
- pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy.

Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy:

- gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości;
- wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego
- przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii;
- zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów, umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE.

Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: Pamięć i Obywatelstwo europejskie oraz Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie, które są uzupełnione przez działanie horyzontalne nazwane „waloryzacją”, prowadzące się do analizy, rozpowszechniania i wykorzystania wyników projektów dofinansowanych z Programu „Europa dla Obywateli”. Minimalna kwota dofinansowania projektu to 60 000 euro, maksymalna 600 000 euro. Wsparcie finansowe Unii nie może przekroczyć 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą składać organizacje badające europejską politykę publiczną (ośrodki analityczne) lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów programu Europa dla Obywateli, a ponadto spełniają wszystkie następujące wymagania:

- posiadają osobowość prawną co najmniej od czterech lat,
- działają na poziomie europejskim,
- nie są nastawione na zysk,
- mają siedzibę w jednym z krajów członkowskich UE, krajach EFTA i innych, jeśli podpisały one w 2014 r. protokół ustaleń z Komisją Europejską.

Program operacyjny infrastruktura i środowisko 2014 - 2020

Program Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich (FE), czyli ok. 115 mld zł.

Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego - alokacja z FE 467,3 mln euro: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020

Projekt programu operacyjnego Polska Cyfrowa przygotowały Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Program został przyjęty przez rząd 8 stycznia 2014 r., 5 grudnia 2014 r. przez Komisję Europejską. Orientacyjna kwota przewidziana na nabory w 2015 r. to blisko 2,6 mld zł. Celem tego programu jest wykorzystanie potencjału cyfrowego do poprawy jakości życia. Ministerstwo Administracji wychodzi z założenia, że pełne wykorzystanie potencjału nowoczesnych technologii wymaga nie tylko budowy infrastruktury i usług, ale także wspierania kompetencji cyfrowych Polaków.

W ramach programu planuje się realizację czterech osi priorytetowych:

Oś priorytetowa I. Powszechny dostęp do szybkiego Internetu - alokacja UE - 1 020 222 652 EUR.

Cel szczegółowy 1. Wyeliminowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego Internetu o wysokich przepustowościach.

Oś priorytetowa II. E - Administracja i otwarty rząd - alokacja UE 949 604 018 EUR.

Cel szczegółowy 2. Wysoka dostępność i jakość e - usług publicznych.

Cel szczegółowy 3. Cyfryzacja procesów back-office w administracji rządowej.

Cel szczegółowy 4. Cyfrowa dostępność i użyteczność informacji sektora publicznego.

Oś priorytetowa III. Cyfrowa aktywizacja społeczeństwa - alokacja UE 145 000 000 EUR.

Cel szczegółowy 5. Zwiększenie stopnia oraz poprawa umiejętności korzystania z Internetu, w tym eusług publicznych.

Cel szczegółowy 6. Pobudzanie potencjału uzdolnionych programistów dla zwiększenia zastosowania rozwiązań cyfrowych w gospodarce i administracji.

Oś priorytetowa IV. Pomoc techniczna - alokacja UE 57 668 000 EUR.

Cel szczegółowy 7. Wsparcie procesu zarządzania i wdrażania programu.

Cel szczegółowy 8 Informacja, promocja i doradztwo.

Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)

W latach 2009 - 2014 działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego otrzymały wsparcie w wysokości około 60 000 000 euro w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego dzięki Mechanizmowi Norweskiemu oraz Europejskiemu Obszarowi Gospodarczemu przez priorytet dotyczący promowania różnorodności kulturowej i artystycznej. Z udostępnionych przez Punkt Informacyjny Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju nt. funduszy norweskich i EOG wynika, że kolejne środki w ramach tego funduszu będą dostępne na podobnych - do istniejących - zasadach i priorytetach wsparcia.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego 2014-2020

Komisja Europejska w dniu 12 lutego 2015 r. przyjęła programy operacyjne na lata 2014 - 2020 dla dziewięciu polskich województw, w tym dla województwa Śląskiego.

Program składa się z 10 Osi Priorytetowych, na realizację których przeznaczone zostanie 1,6 mld euro. Zdecydowana większość środków ok. 72% całkowitej alokacji przeznaczonej na Program pochodzić będzie z EFRR. 1,15 mld zostanie przeznaczone na rozwój potencjału społeczno - gospodarczego poprzez wspieranie projektów zakładających wzrost zatrudnienia, rozwój przedsiębiorczości, rozbudowę infrastruktury wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarczej, poprawę ochrony środowiska. Pozostałe 28% czyli ok. 450 mln euro budżetu Programu pochodzące z EFS. ukierunkowanych zostanie na wyrównywanie szans na rynku pracy, wzrost zatrudnienia, inwestycje w kapitał ludzki. W ramach osi priorytetowej V. Ochrona Środowiska i Efektywne Wykorzystanie Zasobów przewiduje, priorytet inwestycyjny 6c. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego, cel szczegółowy priorytetu to ochrona dziedzictwa kulturowego oraz rozwój zasobów kultury, wspierane będą działania, polegające na przeprowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych przy obiektach stanowiących zasób dziedzictwa kulturowego regionu i w ich otoczeniu wraz z promocją obiektu. Wsparciem objęte będą również inwestycje polegające na zabezpieczeniu obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń. Ponadto, wsparcie dotyczyć będzie rozwoju zasobów kultury, w tym między innymi dotyczące budowy, przebudowy i renowacji

obiektów instytucji kultury oraz zakupu trwałego wyposażenia wpływającego na unowocześnienie tych obiektów.

W ramach osi priorytetowej V RPO WSL 2014 - 2020, w zakresie priorytetu inwestycyjnego 6c wyznaczono jeden cel szczegółowy: zwiększona atrakcyjność obiektów kulturowych regionu. Środki będą skoncentrowane na realizacji projektów mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego, w szczególności obiektów wpisanych do rejestru śląskiego wojewódzkiego konserwatora zabytków, Szlaku Zabytków Techniki, ważnych z punktu widzenia rozwoju regionu, a także w mniejszym stopniu na zabezpieczeniu obiektów dziedzictwa kulturowego. Wspierane będą następujące przedsięwzięcia:

- Prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków prowadzonego przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;

- Prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane dla obiektów przynależnych do Szlaku Zabytków Techniki.

Maksymalna wartość pojedynczego projektu w obszarze kultury wynosi 5 mln EUR kosztów całkowitych.

Realizacja zaprogramowanych działań przyczyni się do poprawy konkurencyjności regionalnej gospodarki poprzez zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów kulturowych. Dzięki realizacji priorytetu, zgodnie z założeniami, na wsparcie do 2023 r. może liczyć co najmniej 40 obiektów zabytkowych lub ich zespołów.

Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.

Głównym celem ustawy jest zapewnienie skuteczności i powszechnego charakteru działań rewitalizacyjnych, a także ich kompleksowości i wprowadzenia mechanizmów koordynacji. Ustawa określa programowanie, koordynację i tworzenie warunków do realizacji procesu rewitalizacji przez jej interesariuszy jako fakultatywne zadanie własne gminy. Głównymi adresatami ustawy są organy samorządu terytorialnego oraz mieszkańcy gmin, na terenie których znajdują się obszary zdegradowane i w których prowadzone będą działania rewitalizacyjne.

Obecnie ważnym źródłem finansowania działań rewitalizacji, pokrywającym się z pierwszym okresem obowiązywania ustawy, będą środki europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (głównie EFS, EFRR oraz dodatkowo środki FS). Umowa Partnerstwa, czyli główny dokument ustanawiający ramy wdrażania środków unijnych w perspektywie budżetowej 2014 - 2020, wskazuje „miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji” jako jeden z pięciu tzw. obszarów strategicznej interwencji. Zgodnie z dokonanymi szacunkami, na działania rewitalizacyjne w ramach wybranych priorytetów inwestycyjnych przeznaczona zostanie co najmniej równowartość 25 mld zł. Środki te będą głównie dotyczyły regionalnych programów operacyjnych (RPO). Do tej kwoty należy także doliczyć wkład własny beneficjentów.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót

jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd miejski powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Lubomia;

2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy Lubomia;

Gmina jest ustawowo zobligowana do opieki nad obiektami, których jest właścicielem: utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

W ostatnich latach władze samorządowe zrealizowały istotne dla wizerunku gminy Lubomia zadania, m.in.:

Rok 2013-2014 - renowacja pomnika św. Jana Nepomucena (84 814,00 zł),

Rok 2015 - renowacja kaplicy Matki Boskiej Różańcowej w Bukowie (50 000,00 zł),

Rok 2015 - renowacja pomnika Bordinowskiej Pani (70 000,00 zł),

Rok 2016 - remont i renowacja przydrożnych krzyży i kapliczek - przeniesienie do wsi Nieboczowy (370 500,00 zł za renowację krzyży pieniądze pochodziły z banku światowego w związku z przesiedleniem wsi Nieboczowy i Ligota Tworowska).

Zaleca się, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2018 - 2021 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłyby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy.

Zadania GPOnZ mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie lub funkcjonujące na jej terenie (np. regionalne izby tradycji, domy kultury, biblioteki) w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) gmina może wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia, parafie).

Materiały wykorzystane w tekście:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.,
2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2017 poz. 2187 ze zm.);
3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997r. nr 78 poz. 483, ze zm.);
4. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j., Dz. U. 2018 poz. 574, ze zm.);
5. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j., Dz. U. 2017 poz. 1073, ze zm.)
6. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r.- Prawo budowlane (t. j., Dz. U. 2018, poz. 1202 ze zm.);
7. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r.- Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. 2018 poz. 799);
8. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j., Dz. U. 2018 r. poz. 1614 ze zm.);
9. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j., Dz. U. 2018 poz. 121 ze zm.);
10. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j., Dz. U. 2017 poz. 862);
11. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j., Dz. U. 2018 poz. 450);
12. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j., Dz. U. 2018 poz. 720);
13. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j., Dz. U. 2018 poz. 217);
14. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (t. j. Dz. U. 2018, poz. 1330 ze zm.);
15. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113, poz. 661);
16. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. j., Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).
17. Programy i strategie gminne: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Lubomia na lata 2016-2022
18. Program Opieki Nad Zabytkami Województwa Śląskiego na lata 2018–2021.;
19. Program Opieki Nad Zabytkami Powiatu Wodzisławskiego na lata 2015-2018;
20. Materiały udostępnione w Śląskim Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Katowicach: karty ewidencyjne architektury i budownictwa, karty ewidencyjne zabytków ruchomych, karty ewidencyjne cmentarzy, itp.;
21. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy w Lubomi;
22. J. Michalski „Buków i okolice” Inf. Turystyczny, Wodzisław Śląski 1994;
23. A. Wróbel „Z przeszłości czterech wsi” Katowice 1991;
24. P. Cempulik, M. Sochacka, W. Żyła „Ścieżka dydaktyczna po zespole przyrodniczo – krajobrazowym „Wielikąt” „proNatura” 2003 ;
25. Przewodnik po ziemi Rybnicko – Wodzisławskiej „Śląsk” Katowice 1965;
26. J. Szydłowski, Wczesnośredniowieczne grodzisko w Lubomi, pow. Wodzisław Śląski, po trzech sezonach wykopaliskowych (1966-1968) [w:] Sprawozdania Archeologiczne, t. XXII, 1970, s. 173-191;
27. J. Szydłowski, Sprawozdanie z badań na wczesnośredniowiecznym grodzisku w Lubomi, pow. Wodzisław Śląski, w latach 1969-1970 [w:] Sprawozdania Archeologiczne, t. XXVI, 1974, s. 205-222;
28. Śląskie Centrum. Dziedzictwa Kulturowego w Katowicach, Badania wartości zabytkowych miejscowości Nieboczowy i Ligota Tworowska, T. I, tekst i katalog figurek

występujących na elewacjach domów w Nieboczowach i Ligocie Tworkowskiej, Katowice 2011 r.;

29. www.nid.pl;

30. www.zabytek.pl;

Spis tabel i rycin:

Mapa 1. a) Lubomia, mapa Messtischblatt, 1923 r., skala 1:25 000, nr mapy 5975; b) Lubomia, stan obecny, skala 1:10000.

Mapa 2. a) Syrynia, mapa Messtischblatt, 1941 r., skala 1:25 000, nr mapy 5976; b) Syrynia, stan obecny, skala 1:10000.

Mapa 3. a) Buków, mapa Messtischblatt, 1923 r., skala 1:25 000, nr mapy 5975; b) Buków, stan obecny, skala 1:10000.

Mapa 4. a) Grabówka, mapa Messtischblatt, 1923 r., skala 1:25 000, nr mapy 5975; b) Grabówka, stan obecny, skala 1:10000.

Fot. 1. Po lewej - Buków, kaplica p.w. Matki Boskiej Różańcowej; po prawej - Lubomia, kaplica p.w. św. Jana Nepomucena.

Fot. 2. Lubomia, kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny.

Fot. 3. Kaplica Matki Boskiej Częstochowskiej, po lewej kaplica odtworzona w Grabówce, po prawej oryginalny wygląd kaplicy.

Fot. 4. Grabówka, spichlerz w zespole dworskim.

Fot. 5. Buków. Spichlerz, tzw. sypaniec.

Fot. 6. Syrynia, tzw. "grób Bordinowskiej Pani".

Fot. 7. Buków, ul. Główna 38 - krzyż kapliczkowy, Grabówka, ul. Bordinowska 22 - kapliczka p.w. św. Barbary, Grabówka, ul. Asnyka - figura św. Jana Nepomucena.

Fot. 8. Syrynia, ul. Wodzisławska 22, fragment krzyża pokutnego.

Tabela 1. Zabytki nieruchome gminy Lubomia wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 2. Zabytki archeologiczne gminy Lubomia wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 3. Zabytki nieruchome znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Lubomia.

Tabela 4. Stanowiska archeologiczne występujące na terenie Gminy Lubomia.

Tabela 5. Analiza SWOT Gminy Lubomia.

Tabela 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu I, Priorytetu II.